

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΣΙΜΟΥ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ: ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΡΓΩΝ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**Απολογισμοί Βιωσιμότητας Επιχειρήσεων
στην Ελλάδα και Διεθνώς.
Προκαταρκτική Διερεύνηση και Προτάσεις**

Ειρήνη Δασκαλάκη

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια -- Εμπειρογνώμων σε θέματα
Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιωσιμότητας Επιχειρήσεων
i.daskalakis@closetheloop.gr

Ιανουάριος 2012

Συνοπτική Περίληψη

Η έκδοση των Απολογισμών Βιωσιμότητας αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη τάση διεθνώς η οποία έχει εδραιωθεί ως βασικός τρόπος επικοινωνίας και αποτύπωσης των ενεργειών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ).

Τα αποτελέσματα της διερεύνησης αναδεικνύουν την άνοδο των δημοσιευμένων Απολογισμών Βιωσιμότητας αλλά και την αυξανόμενη υιοθέτηση νομοθεσίας σχετικά με την υποχρεωτική εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας από όλο και περισσότερες Κυβερνήσεις και Χρηματιστηριακές Αρχές ανά τον κόσμο.

Στην Ελλάδα όλο και περισσότεροι οργανισμοί και επιχειρήσεις έχουν επιδείξει ενδιαφέρον για θέματα ΕΚΕ και για την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Όμως, η υφιστάμενη νομοθεσία δεν επιβάλλει την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας, δεν αναφέρεται στην ποιότητα του περιεχομένου των Απολογισμών, ούτε υποχρεώνει τη χρήση κάποιου συγκεκριμένου προτύπου ή/και εξωτερικού ελέγχου.

Η χώρα μας θα πρέπει να αξιολογήσει τις ενέργειες που άλλα κράτη της Ε.Ε έχουν ήδη υιοθετήσει και να προχωρήσει σε νομοθετικές ρυθμίσεις που να υποχρεώνει τη δημοσιοποίηση της συνολικής επίδοσης των οργανισμών σε θέματα βιωσιμότητας, αλλά και να υποστηρίζει εταιρίες/οργανισμούς μέσω επικέντρωσης σε συγκεκριμένες περιοχές κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης.

Επίσης, οι Ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να εφαρμόσουν την ΕΚΕ ως ένα πρότυπο προαγωγής της βιώσιμης διαχείρισης της εταιρικής στρατηγικής, μέσα από την αξιολόγηση και τη μείωση των διαφόρων επιχειρηματικών κινδύνων.

Η Συγγραφέας

Η Ειρήνη Δασκαλάκη είναι κάτοχος MBA (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών) με έμφαση στη διεθνή επιχειρηματικότητα, και BBA (Bachelor in Business Administration), με έμφαση στη διεθνή Επιχειρηματικότητα και Μάρκετινγκ από το Πανεπιστήμιο του George Washington University, USA. Εξειδικεύεται στον τομέα της Αειφορικής Ανάπτυξης, έχοντας δουλέψει στο τμήμα Διεθνών Προγραμμάτων και Συνεργασιών της Παγκόσμιας Τράπεζας. Έχει εργασθεί στο τμήμα Political and Operations της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στα Τίρανα, Αλβανία, όπου διαχειρίστηκε έργο στον τομέα του εσωτερικού δημοσιονομικού ελέγχου σε στενή επικοινωνία με το Υπουργείο Οικονομικών της Αλβανίας. Στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ), έχει διαχειριστεί έργα σε χώρες της Ευρώπης (Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος, Βέλγιο, Λουξεμβούργο), της Μέσης Ανατολής (Η.Α.Ε, Σαουδική Αραβία) και των Η.Π.Α. Βασικές περιοχές επικέντρωσης των έργων περιλαμβάνουν υλοποίηση ενδο-εταιρικών σεμιναρίων στον τομέα της ΕΚΕ και Κλιματικής Αλλαγής, δημιουργία και υλοποίηση αξιολογήσεων και χάραξη στρατηγικής ΕΚΕ, καθώς και δημιουργία Απολογισμών Βιωσιμότητας. Έχει υλοποιήσει αξιολογήσεις βάσει του EFQM Framework for Corporate Social Responsibility (CSR), ήταν επίσημη αξιολογήτρια του Εθνικού Δείκτη ΕΚΕ (CR Index) στην Ελλάδα και έχει πραγματοποιήσει πιστοποιημένα σεμινάρια του Global Reporting Initiative (GRI) στην Ελλάδα.

Πρόλογος

Η παρούσα μελέτη ανατέθηκε στην κ. Ειρήνη Δασκαλάκη, Εμπειρογνώμονα σε θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και Βιωσιμότητας Επιχειρήσεων, στα πλαίσια του Ερευνητικού Έργου «**Βιωσιμότητα Έργων και Επιχειρήσεων**», το οποίο εκπονείται στο Εργαστήριο Οργάνωσης και Προγραμματισμού της Πολυτεχνικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (www.projectmanagementduth.gr). Στόχοι του έργου είναι: (1) Η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στις ελληνικές επιχειρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών εταιρειών), ως προς τη διάσταση της βιωσιμότητας και τη χρήση εργαλείων και πολιτικών, όπως Εκθέσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, Οικο-καινοτομίες, Οικολογικά Σήματα, Βιώσιμη Εφοδιαστική Αλυσίδα, και αναθεώρηση της οργανωτικής δομής ώστε να προάγεται η εμπλοκή/ενημέρωση των ενδιαφερομένων μερών, και (2) η διαμόρφωση προτάσεων για προαγωγή της βιωσιμότητας.

Αντικείμενο της επί μέρους αυτής μελέτης είναι η *Προκαταρκτική διερεύνηση των συνθηκών που επικρατούν σήμερα στις ελληνικές επιχειρήσεις ως προς την εκπόνηση και τη χρήση Απολογισμών Βιωσιμότητας* που αναλύεται στα εξής:

- i. Συνοπτική αναφορά της σχετικής Νομοθεσίας σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο
- ii. Συνοπτική αναφορά των συνθηκών που επικρατούν στην Ευρώπη και σε άλλες γειτονικές χώρες αναφορικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας.
- iii. Έκθεση επί των συνθηκών που επικρατούν στις ελληνικές επιχειρήσεις ως προς την εκπόνηση και τη χρήση Απολογισμών Βιωσιμότητας

Η μελέτη εκπονήθηκε στο διάστημα από 07/10/2011 μέχρι 31/01/2012 και εξετάζει τους Απολογισμούς Βιωσιμότητας όσον αφορά τη σκοπιμότητα εκπόνησής τους αλλά και τους απώτερους σκοπούς χρήσης τους. Τα όρια της μελέτης αναφορικά με την υπάρχουσα νομοθεσία, εκτείνονται σε άμεσους κανονισμούς που εστιάζονται συγκεκριμένα στην έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Επιπλέον, η αναφορά σχετικών ενεργειών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, βασίζεται σε καινοτόμες και αξιόλογες ενέργειες και δεν αποσκοπεί να αναδείξει συγκεκριμένους κλάδους ή/και Οργανισμούς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ιστορική Αναδρομή	7
1.1 Ορολογία: Τι σημαίνει Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη;	7
1.2 Η Σημασία και η Αύξηση των Απολογισμών Βιωσιμότητας	10
2. Πρωτοβουλίες σχετικά με την Εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας	15
3. Απολογισμοί Βιωσιμότητας και Νομοθεσία	25
4. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στην Ευρώπη	33
5. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στη Μέση Ανατολή	39
6. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στην Ελλάδα	41
7. Εντοπισμός Προβλημάτων Έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας στην Ελλάδα	43
7.1 Σε Εταιρικό επίπεδο	44
7.2 Σε Ρυθμιστικό επίπεδο	49
8. Προτάσεις διαχείρισης Απολογισμών Βιωσιμότητας στην Ελλάδα	51
8.1 Σε επίπεδο Εταιρικό	51
8.2 Σε επίπεδο Ρυθμιστικό	59
9. Συμπεράσματα	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

1. Ιστορική Αναδρομή

1.1 Ορολογία: Τι σημαίνει Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη;

Η έννοια και η πρακτική της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Corporate Social Responsibility, CSR) κερδίζουν σταθερά έδαφος τα τελευταία περίπου 20 χρόνια στην παγκόσμια επιχειρηματική σκηνή. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) έχει εξελιχθεί δραστικά τα τελευταία χρόνια: από μια φιλανθρωπικής υφής δράση καλών προθέσεων στα πλαίσια υλοποίησης ενεργειών μάρκετινγκ, σε μια επίσημη μορφή Εταιρικής Στρατηγικής (corporate strategy) η οποία στηρίζει τη συνολική και βιώσιμη λειτουργία ενός Οργανισμού¹.

Αναφορές σχετικά με κοινωνικά και εργατικά δικαιώματα ξεκίνησαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, καθώς εγέρθηκαν κριτικές ως προς τον «κοινωνικό» ρόλο των επιχειρήσεων. Το 1929, ο Wallace B. Donham, Πρύτανης του Harvard Business School, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο NorthWestern, σημείωνε: “Το επιχειρείν εμφανίστηκε αρκετούς αιώνες πριν το ξεκίνημα της ιστορίας, όμως το επιχειρείν, με την παρούσα έννοια, εκφράζει κάτι νέο – νέο στον τομέα ανάπτυξης, νέο στα πλαίσια της κοινωνικής σημασίας του. Η επιχείρηση δεν γνωρίζει πώς να ανταποκριθεί σε αυτές τις αλλαγές, ούτε πώς να αναγνωρίσει το μέγεθος των ευθυνών της σε μελλοντικές γενιές” (Asongu J. J, 2007).

Ως αποτέλεσμα της Παγκοσμιοποίησης, η δομή και η λειτουργία των επιχειρήσεων διαπέρασαν εθνικά σύνορα όσον αφορά την εύρεση πρώτων υλών, την παραγωγή, τη μεταποίηση και την προώθηση προϊόντων, διευρύνοντας έτσι δραστικά και το πεδίο των επιπτώσεών τους, επιπτώσεων οικονομικών, κοινωνικών αλλά και περιβαλλοντικών.

Παράλληλα, οι διάφορες μορφές ανάπτυξης επανεξετάστηκαν, με κύριο κριτήριο την αναδιάρθρωση των ευθυνών σε οικουμενικό πλαίσιο. Διαπιστώθηκε πως η ενεργή δέσμευση των διαφόρων εταίρων (Κυβερνήσεις, Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί,

---

¹ Η χρήση του όρου «Οργανισμός» χαρακτηρίζει οποιαδήποτε μορφή οργανωτικής οντότητας, ανάλογα με τους σκοπούς που εξυπηρετεί και που αναγράφονται στο καταστατικό ίδρυσής της (Κερδοσκοπικοί, Ιδιωτικοί, Μη κερδοσκοπικοί, Δημόσιοι). Στην παρούσα μελέτη, ο όρος χρησιμοποιείται εν γένει ως ισοδύναμος του όρου «επιχείρηση».

Διμερείς (Bilateral) Οργανισμοί, Πανεπιστήμια, Ερευνητικά Κέντρα, Ιδιωτικοί φορείς, Πολίτες), μέσα από την ενσωμάτωση κριτηρίων βιώσιμων επιδόσεων στα πλαίσια των επιχειρηματικών λειτουργιών τους, από την ενεργή συνεργασία και από την αμφίδρομη επικοινωνία, είναι ύψιστης σημασίας για την επίτευξη κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων σε κοινωνικά αποδεκτή ισορροπία μεταξύ τους. Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη², με την Έκθεση Brundtland, έδωσε τον πρώτο επίσημο ορισμό της Βιώσιμης Ανάπτυξης: “Ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να μειώνει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους” (United Nations, 1987).

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη εκλαμβάνεται ως μέσο δημόσιας δήλωσης και καταγραφής των ενεργειών μιας επιχείρησης δια των οποίων επηρεάζει (και συμβάλλει εις) την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης. Ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης, οι πολυεθνικές εταιρίες, ανταποκρινόμενες σε επενδυτικά κίνητρα όπως μειωμένοι φόροι, χαμηλό κόστος εργασίας και διαθέσιμου εργατικού δυναμικού, που αυξάνουν το κέρδος τους, επέλεξαν να μεταφέρουν φάσεις της εφοδιαστικής τους και παραγωγικής τους αλυσίδας σε αναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας και της Νοτίου Αμερικής. Η πολιτική αυτή, όμως, έφερε τον ιδιωτικό τομέα αντιμέτωπο με κοινωνικά και περιβαλλοντικά διλήμματα, τα οποία ήταν τοπικά μεν στις εν λόγω χώρες, αλλά οικουμενικά στα πλαίσια επίτευξης μιας παγκόσμιας βιώσιμης ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό ευαισθητοποίησε πολίτες, καταναλωτές, μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη³ στις χώρες κατανάλωσης των προϊόντων – δηλαδή, άτομα και φορείς που στο παρελθόν δεν είχαν ενδιαφέρον (ή δεν είχαν τη δυνατότητα) να ενημερώνονται για περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα που ανέκυπταν εκτός των ενδοχώριων αγορών τους-- , άρχισαν να διερευνούν, να αξιολογούν ή και να αμφισβητούν προϊόντα και υπηρεσίες βάσει κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων ακόμα κι όταν αφορούσαν σε επιπτώσεις που προκύπτουν σε άλλες χώρες.

² World Commission on Environment and Development

³ Ο όρος «ενδιαφερόμενα μέρη» στην Αγγλική μπορεί να είναι είτε interested parties ή stakeholders. Οι δύο αυτοί όροι δεν ταυτίζονται πάντοτε. Στην παρούσα μελέτη, η ακριβής έννοια σε κάθε περίπτωση προκύπτει από τα συμφραζόμενα. Στην πιο γενική έννοια, πρόκειται για όλους όσους

(1) επηρεάζουν μια δράση ή ενέργεια ή πολιτική και

(2) επηρεάζονται από αυτήν.

Κατανοώντας, λοιπόν, την άμεση σύνδεση της οικονομικής βιωσιμότητας (economic viability) τους με το «κοινωνικό» τους προφίλ στην, οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί άρχισαν να αναζητούν τρόπους ενσωμάτωσης κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στις προμήθειες πρώτων υλών, στην παραγωγή και προώθηση προϊόντων, αλλά και στην αποτίμηση, μέτρηση και αποτύπωση της οικονομικής τους επίδοσης στα πλαίσια μιας βιώσιμης ανάπτυξης. Ο ιδιωτικός τομέας και οι ιδιωτικοί φορείς αναπτυγμένων χωρών, μέσω των πολυεθνικών εταιρειών, είχαν το «προνόμιο» να έχουν μια άμεση αντίληψη των επιπτώσεων και, σε συνδυασμό με το γεγονός της φυσικής παρουσίας τους σε χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, της «ανοιχτής» επικοινωνία με τις τοπικές Κυβερνήσεις και της απασχόλησης ατόμων από τις τοπικές κοινωνίες, είχαν ένα πλεονέκτημα αφενός μεν στην καταγραφή, αποτίμηση και πρόληψη αρνητικών επιπτώσεων, αφετέρου δε στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση μιας στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η επίσημη ορολογία της ΕΚΕ, οριστικοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη το 1998, χαρακτηρίζοντάς την ως τη *“συνεχή δέσμευση των επιχειρήσεων να λειτουργούν ηθικά, να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς και να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των εργαζομένων και των οικογενειών τους, αλλά και της τοπικής και ευρύτερης κοινωνίας”* (The World Business Council for Sustainable Development, 2000).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τη “νέα” Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την ΕΚΕ, χαρακτήρισε την ΕΚΕ ως “ευθύνη των επιχειρήσεων για τις επιπτώσεις τους στην ευρύτερη κοινωνία”. Ο σεβασμός προς την νομοθεσία και τις συλλογικές συμφωνίες μεταξύ των κοινωνικών εταίρων είναι βασική προϋπόθεση για την αντιμετώπιση αυτής της ευθύνης. Προς τον σκοπό αυτό, και σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την ΕΚΕ, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να διαμορφώσουν κατάλληλες διαδικασίες για να ενσωματώσουν ζητήματα κοινωνικού, περιβαλλοντικού, ηθικού και καταναλωτικού περιεχομένου στην εταιρική στρατηγική και στην επιχειρηματική λειτουργία τους, σε στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη (τους ενδιαφερόμενους κοινωνικούς φορείς). Φυσικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει τη σημασία μιας μακρόχρονης στρατηγικής και μιας δέουσας επιμέλειας για την

αξιολόγηση κινδύνων που προκύπτουν από τις λειτουργικές επιπτώσεις των επιχειρήσεων.

Με τις αυξανόμενες αλλαγές τόσο στο διεθνές όσο και στο τοπικό πολιτικο-οικονομικό και κοινωνικό πεδίο, την ευαισθητοποίηση κοινωνικών φορέων σε θέματα βιωσιμότητας, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη δυσπιστία στον χρηματοοικονομικό τομέα, ωθούνται οι επιχειρήσεις να εξετάσουν το όλο ζήτημα **συστημικά**, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις απόψεις, όλες τις πτυχές, όλες τις επιπτώσεις με προκαθορισμένη κατανομή προτεραιοτήτων. Καλούνται να ακολουθήσουν μια **συστημική προσέγγιση** στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών σε θέματα βιωσιμότητας, συνδέοντας τις πολιτικές αυτές με την επιχειρηματική λειτουργία τους.

Δεδομένων αυτών, τόσο το νομικό περιεχόμενο του όρου ΕΚΕ όσο οι εξ αυτού πρακτικές συνέπειες εξελίσσονται. Η εκπόνηση και η χρήση Απολογισμών Βιωσιμότητας⁴ αποτελεί ένα βασικό εργαλείο, βάσει του οποίου Κυβερνήσεις και Παγκόσμιοι Οργανισμοί παροτρύνουν τις επιχειρήσεις να κατανοήσουν συστημικά τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές επιπτώσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων τους και να δράσουν. Ως αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πως η έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας ορίζεται ως μια νομοθετικά αναγκαία πράξη.

Πολλές από τις ενέργειες που μέχρι πρόσφατα ήταν “εθελοντικές”, καθίστανται πλέον υποχρεωτικές, βάσει νομοθεσίας ή πίεσης από οργανισμούς του αντίστοιχου κατά περίπτωση κλάδου.

1.2 Η Σημασία και η Αύξηση των Απολογισμών Βιωσιμότητας

Η έκδοση των Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι μια σχετικά πρόσφατη τάση διεθνώς η οποία τα τελευταία χρόνια έχει εδραιωθεί ως ένας βασικός τρόπος επικοινωνίας και αποτύπωσης των ενεργειών ΕΚΕ, ιδιωτικών και δημοσίων

---

⁴ Ο όρος “Απολογισμός Βιωσιμότητας” θεωρείται ο πιο εδραιωμένος διεθνώς χαρακτηρισμός για την αποτύπωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Στην Ελλάδα, χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι για να περιγράψουν την ανωτέρω ενέργεια, όπως “Απολογισμός ΕΚΕ”, “Εκθεση Εταιρικής Υπευθυνότητας”, “Εκθεση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης” ή και “Εκθεση Αειφορίας”. Στην παρούσα μελέτη, χρησιμοποιείται ο όρος “Απολογισμός Βιωσιμότητας”.

οργανισμών, βάσει μετρήσιμων δεικτών επίδοσης και συγκεκριμένων προδιαγραφών αποτύπωσης.

Η επικοινωνία σε θέματα κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα από εταιρίες του ιδιωτικού τομέα, παρατηρείται εδώ και 30 περίπου χρόνια, με την ενσωμάτωσή τους σε Οικονομικές Εκθέσεις. Ιδιαίτερα από τα τέλη της δεκαετίας του 70' μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 80', οι αναφορές σε θέματα βιωσιμότητας επικεντρώνονταν στις ηθικές αξίες και στην ανθρωπιστική σημασία της οικολογίας, του πολιτισμού και της μείωσης της φτώχειας, δίχως να υπάρχει συσχετισμός στην εταιρική στρατηγική και στη λειτουργία της εταιρίας, αλλά και στη δέσμευση και διαβούλευση με ενδιαφερόμενα μέρη. Εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό των απολογισμών εκείνης της εποχής είναι η έλλειψη συγκεκριμένων προδιαγραφών αποτύπωσης περιβαλλοντικών και κοινωνικών θεμάτων, ώστε να αξιολογείται και να διασφαλίζεται το περιεχόμενο τους.

Επίσης, την ίδια περίοδο παρατηρείται η άνοδος του κοινωνικού μάρκετινγκ, ως μια μορφή επικοινωνίας σε θέματα κοινωνικής και περιβαλλοντικής προώθησης των εταιριών και των προϊόντων τους. Η American Express εδραίωσε την έννοια του «κοινωνικού μάρκετινγκ⁵» με την έκδοση της πρώτης πιστωτικής κάρτας που συνδεόταν με ένα κοινωνικό σκοπό (1983)⁶.

Η ερευνητική εταιρία Abt & Associates, με την ενσωμάτωση ενός περιβαλλοντικού απολογισμού για την ατμοσφαιρική και την υδατική μόλυνση στην ετήσια Οικονομική Έκθεσή της, το 1972, είναι πιθανόν το πρώτο αξιόλογο παράδειγμα προσπάθειας συσχετισμού της περιβαλλοντικής επίδοσης με την οικονομική (Terper M. & Terper J., 2003). Εξίσου σημαντική είναι η αποποίηση ευθύνης του ορκωτού ελεγκτή του απολογισμού για τα αναφερόμενα δεδομένα, λόγω έλλειψης προδιαγραφών για τέτοιου είδους έλεγχο.

Στα τέλη της δεκαετίας 80' παρατηρείται το δεύτερο στάδιο αποτύπωσης της περιβαλλοντικής και κοινωνικής επίδοσης, με την ενσωμάτωση του στοιχείου

⁵ Η Αμερικάνικη Ένωση Μάρκετινγκ ορίζει το Κοινωνικό Μάρκετινγκ ως τη χρήση μεθόδων και τεχνικών του εμπορικού μάρκετινγκ για τη μελέτη και την εφαρμογή προγραμμάτων σχεδιασμένων για να φέρουν κοινωνικές αλλαγές.

⁶ Για κάθε αίτηση πιστωτικής κάρτας American Express την χρονική περίοδο της καμπάνιας, η εταιρία πρόσφερε \$1 και \$0.01 για κάθε συναλλαγή, στον οργανισμό Αναστήλωσης του Αγάλματος της Ελευθερίας (*Statue of Liberty restoration*).

«ελέγχου» στην αποτύπωσή τους. Η εταιρία Ben & Jerry's υπήρξε η πρώτη εταιρία που ανακοίνωσε το 1989 τον “Απολογισμό για τα Ενδιαφερόμενα Μέρη”, βάσει αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκε το 1988. Μόλις το 1987 είχε εκδοθεί η Έκθεση Brundtland, η οποία έφερε στο προσκήνιο κοινωνικά και περιβαλλοντικά θέματα Βιώσιμης Ανάπτυξης (sustainable development) . Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) είχε μόλις ξεκινήσει να ανέρχεται ως ένα είδος κοινωνικής συμμετοχής, όμως οι κανόνες σχετικά με την αποτύπωση της ήταν σχεδόν ανύπαρκτοι.

Στην περίπτωση της Ben & Jerry's παρατηρείται, για πρώτη φορά, η συμμετοχή ενός “κοινωνικού ελεγκτή”⁷ για έλεγχο των περιοχών επικέντρωσης που αναφέρονται και επαλήθευση των πληροφοριών που αποτυπώνονται στον απολογισμό. Ο ελεγκτής πραγματοποίησε εκτενή εσωτερικό και εξωτερικό έλεγχο μέσω συνεντεύξεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη της εταιρίας και επισκέψεων στα γραφεία και στις κεντρικές μονάδες παραγωγής. Μέσω αυτής της διαδικασίας, η εταιρία, εκτός άλλων ωφελειών, όχι μόνο κατανόησε ποια ακριβώς είναι τα ενδιαφερόμενα μέρη της στο σύνολό τους (π.χ. μέχρι τότε η εταιρία δε θεωρούσε τους προμηθευτές της ως ομάδα ενδιαφερόμενων μερών), αλλά και εμβάθυνε στις απόψεις τους και τις προσδοκίες τους εξετάζοντας τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εταιρείας στα μέρη αυτά. Βάσει των αποτελεσμάτων του ελέγχου, ο απολογισμός διαμορφώθηκε με αναφορά στις εξής κατηγορίες ενδιαφερόμενων μερών:

- Κοινωνία,
- Υπάλληλοι,
- Πελάτες,
- Προμηθευτές και
- Επενδυτές.

Ο κοινωνικός ελεγκτής θεώρησε τον απολογισμό με μία δήλωση “Ανεξάρτητου Κοινωνικού Ελέγχου”⁸, αναφέροντας πως “ο Απολογισμός για τα Ενδιαφερόμενα

---

⁷ Ο “Κοινωνικός Έλεγχος” αποτελεί τη διαδικασία αξιολόγησης και αποτύπωσης των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών ωφελημάτων και περιορισμών ενός οργανισμού, απαιτώντας τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών. Ο κοινωνικός έλεγχος πραγματοποιείται από τον οργανισμό και τα μέρη που τον αποτελούν. Ο οργανισμός πιστοποιείται από έναν εξωτερικό ελεγκτή ο οποίος επαληθεύει την ακρίβεια και την αντικειμενικότητα του ελέγχου.

⁸ Report of Independent Social Auditor

Μέρη δίκαια περιγράφει την απόδοση της εταιρίας στην κοινωνική υπευθυνότητα για το έτος 1988, αναφορικά με τις πέντε ομάδες ενδιαφερόμενων μερών”. (SOLIDAR)

Στις αρχές του 1991, η Shell Canada ανακοίνωσε την πρώτη Έκθεσή της για τη βιωσιμότητα. Η Έκθεση ονομάστηκε «*Progress Toward Sustainable Development*» και απηχούσε το ανερχόμενο ενδιαφέρον σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης από εταιρίες του ιδιωτικού τομέα (Tepper M. & Tepper J., 2003). Η συγκεκριμένη Έκθεση αποτελεί το πρώτο παράδειγμα μιας συνολικής αποτύπωσης των θεμάτων βιωσιμότητας, μέτρησης της επίδοσης σε κάθε έναν από τους τομείς ενδιαφέροντος, αλλά και στοχοθέτησης για το μέλλον. Παραδόξως, η Έκθεση της Shell Canada είχε αρκετά κοινά σημεία με το «μοντέρνο» Απολογισμό Βιωσιμότητας καθώς υπήρχαν τα εξής στοιχεία:

- δήλωση του Γενικού Διευθυντή για την πολιτική της εταιρίας ως προς τη βιώσιμη ανάπτυξη,
- αναφορά στη δέσμευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη,
- καταγραφή των τρόπων διαβούλευσης μαζί τους και των σχετικών ενεργειών
- και αναφορά σε θέματα περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η μόνη ουσιαστική διαφορά από τις σύγχρονες Εκθέσεις ήταν η έλλειψη αναφοράς στην κοινωνική πλευρά της βιώσιμης ανάπτυξης.

Από τα τέλη της δεκαετίας 90' μέχρι σήμερα, παρατηρείται το τρίτο στάδιο αποτύπωσης της περιβαλλοντικής και κοινωνικής επίδοσης μιας επιχείρησης, με την εκπόνηση και την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας σε ετήσια βάση, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα πρότυπα αξιολόγησης και αποτύπωσης της στρατηγικής ΕΚΕ. Η αποτύπωση και καταγραφή της επίδοσης αυτής αναπτύσσεται βάσει ειδικών προτύπων και ο Απολογισμός υποβάλλεται σε εξωτερικό έλεγχο συγκεκριμένων προδιαγραφών. Οι ανωτέρω ενέργειες αποσκοπούν στην παρακολούθηση και μέτρηση της επίδοσης της Στρατηγικής ΕΚΕ, βάσει κύριων δεικτών επίδοσης, καθώς και στην τεκμηρίωση της συνεισφοράς της ΕΚΕ στη λειτουργία της επιχείρησης. Οι εταιρίες έχουν πια συνειδητοποιήσει πως οι Απολογισμοί Βιωσιμότητας αποτελούν το κύριο μέσο διαφάνειας, υπευθυνότητας και επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Η Έρευνα Απολογισμών Εταιρικής Υπευθυνότητας 2011 της KPMG αποδεικνύει πως το βασικό κίνητρο για την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι η ενσωμάτωση κριτηρίων ΕΚΕ στην εταιρική στρατηγική ενός οργανισμού (KPMG, 2011).

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, η χρήση Απολογισμών Βιωσιμότητας στοχεύει στη βελτίωση των ενδο-εταιρικών διαδικασιών και των σχέσεων με κύρια ενδιαφερόμενα μέρη, όπως πελάτες, προμηθευτές και επενδυτές, με απώτερο σκοπό τη μείωση επιχειρηματικού κινδύνου. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται όλο και περισσότερο με την εταιρική στρατηγική της επιχείρησης, στα πλαίσια επίτευξης οικονομικής βιωσιμότητας και ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Η Οικονομική Έκθεση αποτελεί τη βασική πηγή πληροφόρησης αναφορικά με τη κερδοφορία και τη οικονομική βιωσιμότητα μιας επιχείρησης. Όμως η αξιολόγηση χρηματοοικονομικών δεικτών, όσο εκτενής και αν είναι, δεν επαρκεί για να αποδώσει μια ρεαλιστική εικόνα σχετικά με τη βιωσιμότητα μίας επιχείρησης. Η ενσωμάτωση δεδομένων και πληροφοριών σχετικών με την επίδοση σε βασικά πεδία αναφοράς της ΕΚΕ, όπως η κοινωνία, το περιβάλλον, οι εργαζόμενοι και η αγορά, παρέχει σημαντικές πληροφορίες (ποσοτικές ή/και ποιοτικές) για την ανάδειξη πιθανών μελλοντικών κινδύνων, αλλά και τρόπους μείωσης ή/και αποφυγής τους.

Η αντίληψη σχετικά με τη σημασία των Απολογισμών Βιωσιμότητας έχει εξελιχθεί. Ο Απολογισμός Βιωσιμότητας θεωρείται πλέον μια επιχειρηματικά αναγκαία πράξη που επιτρέπει την καινοτομία και αποφέρει τη μεγιστοποίηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος αλλά και της χρηματοοικονομικής αξίας ενός οργανισμού. Οι βασικοί λόγοι εκπόνησης Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι (GRI, 2011):

- Βέλτιστη κατανόηση των κινδύνων και των ευκαιριών
- Βελτίωση της εταιρικής αναγνωρισιμότητας και της πίστης στη εμπορική ταυτότητα
- Διευκόλυνση των ενδιαφερόμενων μελών στην κατανόηση των επιπτώσεων και επιδόσεων στον τομέα της βιωσιμότητας
- Σύνδεση μεταξύ οικονομικής και μη-οικονομικής επίδοσης
- Καθοδήγηση για την μακροπρόθεσμη διαχειριστική στρατηγική και πολιτική της επιχείρησης

- Σύγκριση και αξιολόγηση της επίδοσης στη βιωσιμότητα, σχετικά με νόμους, πρότυπα, κώδικες, πρότυπα επίδοσης, και εθελοντικές πρωτοβουλίες
- Συγκριτική αξιολόγηση της επίδοσης εσωτερικά αλλά και με άλλους οργανισμούς
- Συμμόρφωση με εθνικούς κανονισμούς ή προϋποθέσεις εισαγωγής στο χρηματιστήριο.

Για την εκπόνηση ενός Απολογισμού Βιωσιμότητας, βασική απαίτηση είναι η χρήση μετρήσιμων δεικτών που να αποτυπώνουν, ανά έτος, την επιχειρηματική επίδοση σε τέσσερις τομείς: της αγοράς, του ανθρωπίνου δυναμικού, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας.

Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες του GRI αποτελούν το κοινό πρότυπο αποτύπωσης της επιχειρηματικής επίδοσης στους Απολογισμούς Βιωσιμότητας, με όλο και αυξανόμενους ρυθμούς υιοθέτησης. Βάσει των αποτελεσμάτων έρευνας της KPMG, το 80% το εταιριών που ανήκουν στο δείκτη Global Fortune 250 (G250) και το 69% των 100 εταιριών με το μεγαλύτερο τζίρο (N100) ακολουθούν τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του GRI ως το πλέον βασικό πρότυπο επικοινωνίας της επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας (KPMG, 2011).

Από τη στιγμή που ένας οργανισμός εμπλακεί σε αυτή τη διαδικασία, δύναται να ελέγχει, να αξιολογεί και ακολούθως να βελτιώνει συνεχώς την επίδοσή του, τόσο σε περιβαλλοντικό επίπεδο (αποδοτικότερη και αποτελεσματικότερη παραγωγική διαδικασία και χρήση πρώτων υλών) όσο και σε οικονομικό (μείωση λειτουργικού κόστους).

2. Πρωτοβουλίες σχετικά με την Εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας

Ένα από τα σημαντικότερα επακόλουθα της Παγκοσμιοποίησης υποτίθεται ότι είναι η ενεργή δέσμευση (συνεργασία και αμφίδρομη επικοινωνία) των διαφόρων εταιριών (Κυβερνήσεις, Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, Διμερείς Οργανισμοί, Πανεπιστήμια, Ερευνητικά Κέντρα, Ιδιωτικός τομέας, Πολίτες) στη χάραξη πολυμερών συνεργασιών για επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα το σημερινό πλαίσιο, όσον αφορά την εκπόνηση και τη χρήση Απολογισμών Βιωσιμότητας, είναι αναγκαία η ανασκόπηση των κύριων πρωτοβουλιών που πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες, στα οποία βασίζονται τα σημερινά πρότυπα και οδηγίες.

1989 - CERES

Ο Οργανισμός Ceres ιδρύθηκε με σκοπό την ενσωμάτωση βιώσιμων κριτηρίων στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων και των κεφαλαιαγορών. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, ο οργανισμός δημιούργησε τις Αρχές CERES, οι οποίες αποτελούνται από 10 σημεία εταιρικής περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Για πρώτη φορά οι εταιρίες καλούνταν να υποστηρίξουν συλλογικά μια τέτοια πρωτοβουλία, ενσωματώνοντάς την στην επιχειρηματική αποστολή και ηθική τους σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. (CERES, 2011)

1995 - Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη⁹

Το 1995 δημιουργήθηκε το Παγκόσμιο Συμβούλιο Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ως ένα συμπόσιο καινοτόμων επιχειρήσεων, με σκοπό να παρακινήσουν την παγκόσμια επιχειρηματική κοινότητα στην επίτευξη ενός βιώσιμου μέλλοντος για τις επιχειρήσεις, την κοινωνία και το περιβάλλον, μέσω διαλόγου και προώθησης σχετικών θεμάτων και πρωτοβουλιών.

Το Ελληνικό Δίκτυο του Παγκόσμιου Συμβουλίου Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ιδρύθηκε το 2008, από 31 ελληνικές επιχειρήσεις-μέλη και εκπροσωπείται από το Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), με την ονομασία “Συμβούλιο ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη”. Στόχος του Συμβουλίου είναι να συμβάλει στις προσπάθειες εκείνων των επιχειρήσεων μεταξύ των μελών του ΣΕΒ που θέλουν και μπορούν να παίξουν ηγετικό ρόλο ως προς τις εξής επιδιώξεις:

- προώθηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης στην ελληνική επιχειρηματική πραγματικότητα και

---

⁹ World Business Council for Sustainable Development

- δημιουργία του απαραίτητου διαλεκτικού πλαισίου μεταξύ των επιχειρήσεων, της Πολιτείας και της ευρύτερης κοινωνίας για τη στάθμιση των κρίσιμων θεμάτων της Βιώσιμης Ανάπτυξης. (ΣΕΒ, 2011)

1998 – Πρωτόκολλο του Κιότο

Το Πρωτόκολλο του Κιότο συνδέεται με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή και αποτελεί έναν «οδικό χάρτη», στον οποίο περιέχονται τα απαραίτητα βήματα για τη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος που προκαλείται λόγω της αύξησης των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Τα κράτη που το έχουν συνυπογράψει δεσμεύονται να ελαττώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου την πρώτη περίοδο ανάληψης υποχρεώσεων τους (2008-2012) κατά ένα συγκεκριμένο ποσοστό σε σχέση με τις εκπομπές του 1990 (ή του 1995 για ορισμένα αέρια). Το Πρωτόκολλο του Κιότο περιλαμβάνει τρεις ευέλικτους μηχανισμούς:

- την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών,
- την κοινή εφαρμογή, και
- το μηχανισμό καθαρής ανάπτυξης.

Η Ελλάδα είναι πλήρως συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης για την κλιματική αλλαγή, έχει κυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιότο (Ν. 3017/2002) και είναι ένα από τα 39 συμβαλλόμενα μέρη τα οποία έχουν δεσμευθεί με ποσοτικό απόλυτο όριο των εκπομπών. Το 2^ο Εθνικό Πρόγραμμα για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (2000-2010) εγκρίθηκε με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ) 5/27-2-2003 (ΦΕΚ 58Α / 5.3.03) (ΥΠΕΚΑ).

1999 – Οικουμενικό Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών (UN Global Compact)

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ανέπτυξε το Οικουμενικό Σύμφωνο UN Global Compact, το οποίο εκφράζεται μέσω 10 Αρχών, προκειμένου να δημιουργήσει ένα πλαίσιο μέσα από το οποίο οι επιχειρήσεις θα λειτουργούν λαμβάνοντας μέριμνα για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η πρωτοβουλία αυτή ανακοινώθηκε από τον τότε Γ.Γ. του Οργανισμού Kofi Annan στη Σύνοδο του Νταβός το 1999. Η επίσημη υπογραφή του Συμφώνου πραγματοποιήθηκε στην έδρα του ΟΗΕ, στη Ν. Υόρκη, το 2000, σε συνάρτηση με την διακήρυξη των «στόχων της

χλιετίας», που έχουν προσυπογράψει όλα τα κράτη-μέλη του. Ήδη στο Global Compact συμμετέχουν 8.000 εθνικοί και πολυεθνικοί οργανισμοί. Παράλληλα, για την αποτελεσματικότερη διάδοση των αρχών του, το UN Global Compact ιδρύει εθνικά δίκτυα, στα οποία εντάσσονται τοπικές επιχειρήσεις. Στα πλαίσια αυτά ιδρύθηκε και το Ελληνικό Οικουμενικό Σύμφωνο (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη).

1999 – Αρχές Υπευθυνότητας AA1000

Οι Αρχές Υπευθυνότητας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη εμφανίζονται για πρώτη φορά στο *Πρότυπο Πλαίσιο Υπευθυνότητας AA1000* (AA1000 AccountAbility Framework Standard), το οποίο δημοσιεύθηκε το 1999. Το Πρότυπο Αρχών Υπευθυνότητας περιλαμβάνει τη θεμελιώδη Αρχή της *Συμμετοχικότητας*, καθώς και τις Αρχές της *Ουσιαστικότητας* και της *Ανταπόκρισης*.

Βάσει των Αρχών αυτών, ο οργανισμός ή η επιχείρηση πρέπει να εμπλέκεται ενεργά με τα ενδιαφερόμενα μέρη του, να αναγνωρίζει και να κατανοεί πλήρως τα θέματα βιωσιμότητας τα οποία επηρεάζουν τις επιδόσεις του, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής, περιβαλλοντικής, κοινωνικής και μακροπρόθεσμης χρηματοοικονομικής επίδοσης, και στη συνέχεια να χρησιμοποιεί τη γνώση αυτή για την ανάπτυξη υπεύθυνων επιχειρηματικών στρατηγικών και στόχων επίδοσης. Ως Αρχές, παρά ως επιβαλλόμενοι κανόνες, επιτρέπουν στον οργανισμό να επικεντρωθεί σε ό,τι είναι ουσιαστικό για το δικό του όραμα, παρέχοντας ένα πλαίσιο αναγνώρισης ευκαιριών και δράσεων, καθώς και διαχείρισης μη χρηματοοικονομικών κινδύνων και συμμόρφωσης (AccountAbility, 2008).

1999 – Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης¹⁰

Το *Φόρουμ Οικονομικής Σταθερότητας*¹¹ έχει προσδιορίσει συγκεκριμένες Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης που θεωρεί ως βασικό συστατικό για τη βιωσιμότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος. Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση *Τήρησης Προτύπων και Κωδίκων*¹² της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ, οι Αρχές αυτές

¹⁰ OECD Principles of Corporate Governance

¹¹ Financial Stability Forum

¹² Report on the Observance of Standards and Codes

επίσης αναγνωρίζονται ως βασική πτυχή της εταιρικής διακυβέρνησης. Επιπλέον, αποτελούν στοιχείο αναφοράς για όσους συμβάλλουν στη χάραξη πολιτικών, για τους επενδυτές, καθώς και για άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, με σκοπό την προώθηση νομικών και ρυθμιστικών θεμάτων εταιρικής διακυβέρνησης διεθνώς (OECD, 2004).

Οι Αρχές αναφέρονται στα δικαιώματα των ενδιαφερομένων μερών, στην ισότιμη μεταχείριση τους, στο ρόλος τους σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης, στη ενημέρωση και στη διαφάνεια, και στις αρμοδιότητες του εκάστοτε διοικητικού συμβουλίου.

2000 - Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας¹³

Το 2000, σε Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών, 189 επικεφαλής κρατών και κυβερνήσεων, υπέγραψαν τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας¹⁴, με στόχο να τους υλοποιήσουν μέχρι το 2015 (Ηνωμένα Έθνη). Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι καλύπτουν 8 περιοχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης και είναι οι εξής:

- Μείωση της φτώχειας και της πείνας παγκοσμίως
- Εξασφάλιση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους
- Προώθηση της ισότητας των φύλων
- Μείωση της παιδικής θνησιμότητας
- Βελτίωση της περιθάλψης της μητέρας
- Καταπολέμηση του HIV/AIDS και άλλων νόσων
- Διασφάλιση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος
- Συμμετοχή σε μια παγκόσμια εταιρική σχέση για την ανάπτυξη

Στο πλαίσιο των Στόχων, οι δωρητρίες χώρες της Ε.Ε., ανάμεσά τους και η Ελλάδα, δεσμεύτηκαν να παρέχουν σε κάθε χώρα, με τη μορφή αναπτυξιακής βοήθειας, το 0.33% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος (ΑΕΕ) μέχρι το 2010 και το 0.7% έως το 2015. (ActionAid Hellas, 2008)

¹³ Millennium Development Goals

¹⁴ Millennium Development Goals (MDGs)

Η σύναψη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας σηματοδότησε την πρώτη στοχοθέτηση από όλα τα Οικονομικά ενδιαφερόμενα μέρη, τις Κυβερνήσεις, τις επιχειρήσεις, τους Διεθνείς Οργανισμούς, τους Μη-Κυβερνητικούς Οργανισμούς και τα Πανεπιστήμια, σε συγκεκριμένους τομείς της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

2001 – Πρακτικές και Αρχές για την Περιβαλλοντική Λογιστική Διαχείριση¹⁵

Η έκθεση υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του Τμήματος για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών, με σκοπό να ορίσει τις αρχές και τις πρακτικές για την Περιβαλλοντική Λογιστική Διαχείριση. Η Έκθεση παρουσιάζει τεχνικές για την ποσοτικοποίηση των περιβαλλοντικών δαπανών ή του κόστους, ως βάση για την ανάπτυξη Εθνικών Οδηγιών και Πλαισίων για την Περιβαλλοντική Λογιστική Διαχείριση (United Nations, 2001).

2001 – Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής “Προωθώντας ένα Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη”

Η Πράσινη Βίβλος είναι η πρώτη καθοριστική Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που υποδεικνύει τις αρχές που πρέπει να διέπουν την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Η κοινοποίηση της Βίβλου έθεσε σε εφαρμογή τον ευρύ διάλογο ως προς τους τρόπους προώθησης της ΕΚΕ από την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, η Έκθεση ενθαρρύνει την ανάπτυξη καινοτόμων πρακτικών για την επίτευξη της βέλτιστης διαφάνειας και αξιοπιστίας σε Ευρωπαϊκές Πρωτοβουλίες (European Commission, 2001).

2002 - Global Reporting Initiative (GRI)

Το Global Reporting Initiative (GRI) είναι ένας πολυμετοχικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ένα δίκτυο οργανισμών-μελών¹⁶, ο οποίος ιδρύθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1997 από τον CERES (Συμμαχία για Περιβαλλοντικά Υπεύθυνες Οικονομίες) και το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP) (GRI, 2011).

¹⁵ Environmental Management Accounting Procedures and Principles

¹⁶ Το δίκτυο έχει 600 μέλη σε 65 χώρες. Το Εργαστήριο Οργάνωσης και Προγραμματισμού του ΔΠΘ είναι Organizational Member του GRI

Αποτελεί μια Διεθνή Πρωτοβουλία για την προώθηση και δημοσιοποίηση Απολογισμών Βιωσιμότητας Οργανισμών και επιχειρήσεων, δημιουργώντας ολοκληρωμένα Πλαίσια Έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας που χρησιμοποιούνται ευρέως σε όλον τον κόσμο. Τα Πλαίσια αυτά, τα οποία έχουν εκδοθεί και στα Ελληνικά, σε συνδυασμό με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες που έχει διαμορφώσει για την έκδοση απολογισμών βιωσιμότητας, καθορίζουν τις Αρχές και τους Δείκτες βάσει των οποίων οι οργανισμοί μπορούν να εκπονήσουν απολογισμούς σχετικά με την οικονομική, περιβαλλοντολογική και κοινωνική επίδοσή τους. Το GRI δεσμεύεται στη συνεχή βελτίωση και διάδοση των Οδηγιών, οι οποίες διατίθενται δωρεάν^{17,18}. Το 2011, το GRI ανακοίνωσε την 4^η έκδοση των Κατευθυντήριων Οδηγιών που θα τεθούν σε εφαρμογή το 2013.

Το GRI έχει καταβάλει σημαντική προσπάθεια στην προώθηση των Κατευθυντήριων Οδηγιών μέσω συνεργειών με Κυβερνήσεις, Αναπτυξιακούς Οργανισμούς και Λογιστικούς φορείς διεθνώς, μιας και αποτελούν βασικούς παράγοντες διαμόρφωσης, επικοινωνίας και διάδοσης (αν όχι και επιβολής) των προτύπων επίδοσης ως προς τη βιωσιμότητα.

2002- Ευρωπαϊκό Πλειονομερές Φόρουμ σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη¹⁹

Το 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Πλειονομερούς Φόρουμ σχετικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Ευρωπαϊκό Φόρουμ ΕΚΕ), με σκοπό την ανάδειξη συγκεκριμένων πεδίων επικέντρωσης για μελλοντικές ενέργειες στα πλαίσια της ΕΚΕ (European Commission, 2011). Το Φόρουμ αποτελούνταν από τέσσερις ομάδες ενδιαφερόμενων μερών: Ενώσεις Εργαζομένων, Εκπρόσωποι του Ιδιωτικού τομέα, ΜΚΟ και Συνδικαλιστικοί φορείς. Η εκπόνηση των Απολογισμών Βιωσιμότητας ήταν ένα από τα βασικά θέματα συζήτησης σχετικά με την άμεση συνδρομή τους στην επίτευξη μιας διμερούς

¹⁷ Το GRI ανέθεσε στον Δρ. Παν. Παναγιωτακόπουλο, διδάσκοντα στο Δια-Πανεπιστημιακό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Οργάνωση και Διοίκηση Τεχνικών Συστημάτων» του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, το ρόλο του Συμβούλου Ποιοτικού Ελέγχου (Quality Control Consultant) για τα πιστοποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα του GRI στην Ελλάδα. (www.closeheloop.gr).

¹⁸ Η συγγραφέας της παρούσας μελέτης έχει πραγματοποιήσει πιστοποιημένα σεμινάρια του GRI στην Ελλάδα.

¹⁹ European Multi-Stakeholder Forum on CSR

επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη ενός οργανισμού. Μετά από εκτενείς συζητήσεις συμφωνήθηκαν και γίνονται αποδέκτες οι εξής θέσεις:

1. Τυχόν υφιστάμενα πρότυπα που έχουν ήδη υιοθετηθεί από πολυμερείς Οργανισμούς όπως τα Ηνωμένα Έθνη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΟΣΑ, ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας και το Συμβούλιο της Ευρώπης, αποτελούν συμπληρωματικές πρωτοβουλίες οι οποίες δε θα πρέπει να αποδυναμωθούν ή να παρερμηνευθούν.
2. Κάθε Οργανισμός και Επιχείρηση χαρακτηρίζεται από ποικίλες ιδιότητες, όπως μέγεθος, κλάδος, οργανωτική δομή, χώρα/ες λειτουργίας, γεγονός που δεν επιτρέπει τη χρήση ενός ενιαίου διεθνούς αναγνωρισμένου προτύπου.
3. Οι τομείς ή τα πεδία βιωσιμότητας που αποτυπώνονται στον Απολογισμό Βιωσιμότητας πρέπει να σχετίζονται με τη λειτουργία του οργανισμού.
4. Αποδοχή της αυξανόμενης τάσης για προσφυγή σε ανεξάρτητα τρίτα μέρη (independent third parties) για τον έλεγχο και τη διασφάλιση αξιοπιστίας των Απολογισμών Βιωσιμότητας, αλλά και αναγνώριση της έλλειψης ενός διεθνούς σώματος ελέγχου για τους ελεγκτές που πραγματοποιούν τέτοιου είδους ελέγχους.
5. Το κόστος εκπόνησης Απολογισμών Βιωσιμότητας θα πρέπει να παραμένει σε επίπεδα που δεν θα αποτρέπει οργανισμούς, που επιθυμούν να γίνουν “υπεύθυνοι” και “βιώσιμοι”, από το να εκπονήσουν Απολογισμούς.
6. Αναγκαιότητα εισαγωγής σχετικής νομοθεσίας που να υποχρεώνει επιχειρήσεις συγκεκριμένου μεγέθους να εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας, δίχως όμως να επηρεάζεται η ευελιξία των επιχειρήσεων να αποτυπώνουν την επίδοσή τους χρησιμοποιώντας πρότυπα και δομές που λαμβάνουν υπόψη και αναδεικνύουν τα λειτουργικά τους χαρακτηριστικά.

2005 - Αρχές για Υπεύθυνες Επενδύσεις²⁰

Το 2005, τα Ηνωμένα Έθνη κάλεσαν τους μεγαλύτερους θεσμικούς επενδυτές να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία διαμόρφωσης *Αρχών για Υπεύθυνες Επενδύσεις* (Principles for Responsible Investment, 2011). Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν ένα διεθνές δίκτυο επενδυτών που αποδέχονται ένα πλαίσιο διαλόγου και

---

²⁰ Principles for responsible investment

συνεργασίας στην εφαρμογή των Αρχών για Υπεύθυνες Επενδύσεις. Πρόκειται για έξι Αρχές που συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι η συν-θεώρηση κοινωνικών, περιβαλλοντικών και χρηματοοικονομικών θεμάτων στην αξιολόγηση επενδύσεων είναι θετική. Ως εκ τούτου, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αξιολόγησή των Αρχών αυτών από τους ίδιους τους επενδυτές, με αναφορά στην επίπτωση στην επίδοση των επενδυτικών χαρτοφυλακίων. Οι Αρχές παρέχουν ένα εθελοντικό πλαίσιο βάσει του οποίου οι επενδυτές μπορούν να ενσωματώσουν χρηματοπιστωτικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια αξιολόγησης στις επενδυτικές τους αποφάσεις.

2006 – Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την ΕΚΕ

Η Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αποτελεί μια συμμαχία προώθησης και υποστήριξης της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, στις επιχειρήσεις. Η συμμαχία τέθηκε σε εφαρμογή το 2006 ως κοινή πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της επιχειρηματικής κοινότητας (CSR Europe, 2011).

2009 - Carbon Disclosure Project (CDP)

Σκοπός του Carbon Disclosure Project είναι η προώθηση λύσεων για την αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής και της διαχείρισης υδάτινων πόρων, μέσα από τη διάθεση της μεγαλύτερης βάσης δεδομένων για την προώθηση σχετικών θεμάτων σε εταιρικούς, ρυθμιστικούς και επενδυτικούς εταίρους. Απώτερος στόχος είναι η βέλτιστη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των επιχειρήσεων ως προς τη μείωση του επενδυτικού ρίσκου.

Μέσω του CDP, περισσότεροι από 3.000 Οργανισμοί σε 60 χώρες μετράνε και δημοσιοποιούν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και τις στρατηγικές για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, με σκοπό τη μείωση των επιπτώσεών αυτών και τη βελτίωση της απόδοσής τους (CDP, 2011).

2011 - The International Integrated Reporting Committee (IIRC)

Η Διεθνής Επιτροπή IIRC αποσκοπεί στη δημιουργία ενός διεθνώς αναγνωρισμένου και αποδεκτού Λογιστικού Προτύπου για τη Βιωσιμότητα, με απώτερο σκοπό τη συλλογική, τη συνεπή και τη διαφανή αποτύπωση των οικονομικών,

περιβαλλοντικών, κοινωνικών πληροφοριών επίδοσης και διακυβέρνησης. Στα μέσα του 2011 η πρωτοβουλία αυτή ετέθη σε δημόσια διαβούλευση και εντός του 2012 θα ανακοινωθεί η εφαρμογή του ολοκληρωμένου πιλοτικού προγράμματος και η δημιουργία το Προτύπου IR (PIRC, 2011)

2011- (Νέα) Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την ΕΚΕ

Τον Οκτώβριο 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε μια νέα πολιτική για την ΕΚΕ, η οποία αναφέρει ότι οι επιχειρήσεις “χρειάζεται να έχουν δημιουργήσει διαδικασίες ενσωμάτωσης θεμάτων ενδιαφέροντος για την κοινωνία, το περιβάλλον, την ηθική και τα ανθρώπινα δικαιώματα στη λειτουργία τους και στην εταιρική στρατηγική τους, σε στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη τους”. Στόχος της νέας πολιτικής είναι να αναδείξει τις θετικές επιπτώσεις της ΕΚΕ, όπως η καινοτομία στη δημιουργία και στην παροχή νέων προϊόντων και υπηρεσιών που λειτουργούν προς όφελος της κοινωνίας και των επιχειρήσεων. Η νέα πολιτική θέτει προς υλοποίηση μια Ατζέντα Δράσης για την περίοδο 2011-2014, με επικέντρωση σε 8 σημεία (European Commission, 2011):

1. Βελτίωση της προβολής της ΕΚΕ και προώθηση καλών πρακτικών.
2. Βελτίωση και παρακολούθηση των επιπέδων εμπιστοσύνης στις επιχειρήσεις.
3. Βελτίωση των αυτορρυθμιστικών (*self-regulation*) και συρρυθμιστικών (*co-regulation*) διαδικασιών.
4. Προώθηση των αμοιβών επιβράβευσης για την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα.
5. Βελτίωση της εταιρικής αποτύπωσης κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεδομένων. *(Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτίθεται να παρουσιάσει μια νέα νομοθετική πρόταση σχετικά με την αποτύπωση επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας).*
6. Περαιτέρω ενσωμάτωση της ΕΚΕ στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση και στην έρευνα.
7. Επισήμανση στη σημασία εθνικών και περιφερειακών πολιτικών ΕΚΕ. *(Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί τα Μέλη-Κράτη να παρουσιάσουν ή να ανανεώσουν πλάνα προώθησης της ΕΚΕ μέχρι το 2012).*
8. Ευθυγράμμιση των Ευρωπαϊκών και Διεθνών προσεγγίσεων ΕΚΕ.

3. Απολογισμοί Βιωσιμότητας και Νομοθεσία

Ανταποκρινόμενες στις αυξανόμενες απαιτήσεις των ενδιαφερόμενων μερών, η νομοθετημένη υποχρέωση εκπόνησης Απολογισμών Βιωσιμότητας υιοθετείται από όλο και περισσότερες Κυβερνήσεις και Χρηματοπιστηριακές Αρχές (UNEP, GRI, KPMG and University of Stellenbosch, 2010)²¹. Κυρίως σε ό,τι αφορά την ενσωμάτωση στοιχείων επίδοσης σχετικά με τη βιωσιμότητα στους Οικονομικούς Απολογισμούς των επιχειρήσεων εισηγμένων στο χρηματιστήριο, η αντίδραση από βασικά ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι επενδυτές, είναι ιδιαίτερα έντονη. Η εκτεινόμενη χρηματοοικονομική κρίση έχει κλονίσει την εμπιστοσύνη των ενδιαφερόμενων μερών προς τις επιχειρήσεις, χαρακτηρίζοντάς τες ως ανεύθυνες, αδιαφανείς και αδιάφορες προς της κοινωνική ευημερία.

Η διαπίστωση της σημαντικότητας των Απολογισμών Βιωσιμότητας στη διαχείριση και βιωσιμότητα των χρηματοοικονομικών αγορών, καλεί τις Κυβερνήσεις να αναλάβουν πρωταρχικό ρόλο στη νομοθέτηση σχετικών πρακτικών.

Η έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας αποτελεί βασικό συστατικό της εταιρικής διακυβέρνησης και, για το λόγο αυτό, το θέμα νομιμοποίησής της εξετάζεται από διάφορες ρυθμιστικές αρχές, διεθνώς. Η Δανία, το 1997, ήταν η πρώτη χώρα που εισήγαγε νομοθεσία για υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Ακλούθησαν κι άλλες χώρες, όπως Σουηδία, Αυστραλία, Αυστρία, Καναδάς, Κίνα, Γαλλία, Γερμανία, Ινδονησία, Ιταλία, Μαλαισία, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το GRI, τη KPMG και το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), αναφέρει την ύπαρξη 142 εθνικών προδιαγραφών ή/και νομοθεσιών σχετικά με την υποχρεωτική υποβολή ή/και καθοδήγηση στη σύνταξη εκθέσεων σε θέματα που αφορούν την κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Περίπου το 65% των προτύπων αυτών θεωρούνται υποχρεωτικά, βάσει νομοθεσίας, και το 35% θεωρούνται εθελοντικά.

---

²¹ Η συγκεκριμένη έρευνα εξετάζει τη νομοθεσία στα πλαίσια έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας χωρίς να εξετάζει σχετική νομοθεσία για τη μεμονωμένη απογραφή της ατμοσφαιρικής ρύπανσης ή/και Υγιεινής και Ασφάλειας κατά την εργασία και άλλες περιοχές οι οποίες συμβάλλουν στη θεματολογία περί Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Από την κείμενη νομοθεσία (νομικοί κώδικες και ρυθμιστικά μέτρα) προκύπτει ότι η εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας απαιτείται είτε ως ανεξάρτητη Έκθεση, είτε ως τμήμα της ετήσιας Οικονομικής Έκθεσης. Επίσης, η σχετική νομοθεσία αφορά σε κρατικές επιχειρήσεις ή/και σε επιχειρήσεις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο ή/και σε μεγάλες επιχειρήσεις (του μεγέθους οριζόμενου βάσει ανθρωπίνου δυναμικού ή κύκλου εργασιών).

Κρατικές Επιχειρήσεις

Σε διεθνές επίπεδο, η υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας βάσει νομοθεσίας, παρατηρείται συχνότερα σε επιχειρήσεις όπου το Κράτος έχει μετοχική εμπλοκή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το Κράτος, ως συν-ιδιοκτήτης, αποσκοπεί μέσα από τη διαβούλευση με την επιχείρηση και τους άλλους μετόχους να προωθήσει Οδηγίες για την αναφορά της επίδοσης του οργανισμού σε θέματα βιωσιμότητας. Ιδιαίτερα στην Ευρώπη, αλλά και σε αρκετές χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, η εμπλοκή του Κράτους ως μετόχου σε επιχειρήσεις είναι ένα αρκετά σύνηθες φαινόμενο.

Οι Οδηγίες βασίζονται στον κανόνα “συμμόρφωση ή εξήγηση”, όπου οι κρατικές επιχειρήσεις υποχρεωτικά καλούνται να σεβαστούν τη νομοθεσία ή να εξηγήσουν και να αιτιολογήσουν τους λόγους και τα επιχειρήματα που δεν τους επιτρέπουν να συμμορφωθούν. Οι Οδηγίες δημιουργούνται σε τέτοιο πλαίσιο, ώστε να είναι εφαρμόσιμες σε επιχειρήσεις όλων των μεγεθών και κλαδικών δραστηριοτήτων.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το ότι τέτοιου είδους νομικές δεσμεύσεις αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και τους μετόχους στην ολοκληρωμένη αξιολόγηση των λειτουργικών επιπτώσεων του οργανισμού και των επιχειρηματικών κινδύνων. Για το λόγο αυτό, η νομοθεσία υποχρεώνει την έκδοση του Απολογισμού Βιωσιμότητας πριν τη Γενική Συνέλευση των μετόχων *μαζί* με την Οικονομική Έκθεση. Επίσης, σε αρκετές χώρες όπου η έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι υποχρεωτική σε κρατικές επιχειρήσεις, η νομοθεσία ρητά αναφέρει ότι ο Απολογισμός πρέπει να συνοδεύεται από δήλωση διασφάλισης της ποιότητας του Απολογισμού (πιστοποίηση από τρίτο μέρος).

Εξίσου σημαντική είναι η χρήση των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI αφού, στις περισσότερες Οδηγίες, ο Απολογισμός Βιωσιμότητας καλείται να αναπτυχθεί βάσει του προτύπου G3.1 ή βάσει συγκεκριμένων κύριων δεικτών επίδοσης που προκύπτουν από το πρότυπο G3.1.

Η εμπλοκή του Κράτους σε επιχειρηματικά ζητήματα δέχεται κριτική από πολλούς, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την αυξημένη γραφειοκρατία σε θέματα επικοινωνίας και διαφάνειας. Όμως, εξετάζοντας συνολικά την ευθύνη του Κράτους ως εκπροσώπου των πολιτών για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας της δημόσιας ιδιοκτησίας και της διαφάνειας στον τρόπο και στη συχνότητα της επικοινωνίας σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, έχει την ευθύνη να πάρει ηγετική θέση χρησιμοποιώντας τα δικαιώματα του ως μετόχου (GRI, 2011).

Σε έρευνα της KPMG, όσον αφορά τη δημιουργία Απολογισμών Βιωσιμότητας, οι κρατικές επιχειρήσεις κατέχουν το 57% των επιχειρήσεων που εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας (KPMG, 2011).

Επιχειρήσεις Εισηγμένες στο Χρηματιστήριο

Η υιοθέτηση νομοθεσίας σχετικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας από εταιρίες εισηγμένες στο χρηματιστήριο, σχετίζεται άμεσα με τη χρηματοοικονομική κρίση των τελευταίων ετών, η οποία απέδειξε πως οι στρατηγικές που επικεντρώνονται σε βραχυπρόθεσμα κέρδη και στην κερδοσκοπία είναι όχι μόνο αναποτελεσματικές ως προς την οικονομική βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, αλλά και καταστροφικές ως προς την ευρύτερη κοινωνική ευημερία.

Σε ανταπόκριση των αιτημάτων των διαφόρων οικονομικών και κοινωνικών εταίρων, όλο και περισσότερες Ρυθμιστικές ή/και Χρηματιστηριακές Αρχές θεωρούν αναγκαία την ανάμειξή τους, ως εξωτερικοί εταίροι, στην προώθηση ενός βιώσιμου χρηματοοικονομικού κλάδου. Ο απώτερος σκοπός είναι η ενσωμάτωση βιώσιμων κριτηρίων στη διαμόρφωση και στην εκτέλεση της εταιρικής στρατηγικής και του τρόπου λειτουργίας των επιχειρήσεων. Η λογική πίσω από την υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών είναι πως η εμπλοκή των εταιριών στη διαδικασία προετοιμασίας του Απολογισμού θα τους δώσει τη δυνατότητα να εξετάσουν τη βιωσιμότητα της λειτουργίας τους, αναγκάζοντάς τες να ταξινομήσουν κατά προτεραιότητα τα πεδία

όπου μπορούν να γίνουν παρεμβάσεις και, αξιολογώντας τα, να διαμορφώσουν στρατηγικές βελτιωτικής παρέμβασης. Η διαδικασία αυτή θα οδηγήσει σε μείωση του ρίσκου, διαμορφώνοντας ενδεχομένως μια πιο σταθερή απόδοση της μετοχής της εταιρίας στο χρηματιστήριο. Χρηματιστήρια όπως το London Stock Exchange Group, NASDAQ OMX and NYSE Euronext είναι από τις πρώτες Αρχές που έχουν θέσει ως υποχρεωτική τη δημοσίευση των περιοχών βιωσιμότητας (*sustainability areas of focus*) στα πλαίσια αξιολόγησης ρίσκου των εισηγμένων επιχειρήσεων.

Την τελευταία πενταετία, η παροχή πληροφοριών και υπηρεσιών προς επενδυτές που ενδιαφέρονται για βιώσιμες επενδύσεις (*sustainable investments*) έχει αυξηθεί δραστικά, ιδιαίτερα σε χρηματιστήρια των αναδυόμενων αγορών, όπως στην Κίνα (Χρηματιστήριο Αξιών Σενζέν και Σαγκάη), στη Βραζιλία (χρηματιστήριο Αξιών Μποβέσπα) και στη Ν. Αφρική (Χρηματιστήριο Αξιών Γιοχάνεσμπουργκ), με την έκδοση προτύπων για την κοινωνική και περιβαλλοντική απόδοση. Στις αναδυόμενες αυτές αγορές, η εμπλοκή των χρηματιστηριακών αρχών σε θέματα αποτύπωσης της αιφορικής επίδοσης οφείλεται στην προώθηση «καλών πρακτικών», όπως την ανάγκη για τη βελτίωση του εταιρικού προφίλ και της επιχειρηματικής συμπεριφοράς και την εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των επενδυτών.

Σε αναπτυσσόμενες αγορές ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε επενδυτικούς δείκτες²² «υπεύθυνων επενδύσεων» με σκοπό την παρακολούθηση της χρηματοοικονομικής επίδοσης εισηγμένων επιχειρήσεων, ώστε οι διαχειριστές κεφαλαίων να μπορούν να έχουν μια πηγή αντικειμενικής αξιολόγησης της διαχείρισης των χαρτοφυλακίων βιώσιμων επενδύσεων.

Σε εθνικό επίπεδο, παρατηρείται μια επανεξέταση των ήδη υπάρχουσών Αρχών και Συστάσεων σε θέματα Εταιρικής Διακυβέρνησης με σκοπό την εισαγωγή θεμάτων βιωσιμότητας. Το Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης του Χρηματιστηρίου Αξιών της Αυστραλίας, από το 2007, έχει τροποποιήσει τις Αρχές περί Εταιρικής Διακυβέρνησης ώστε να συμπεριλαμβάνουν θέματα βιωσιμότητας. Οι νέες συστάσεις υποχρεώνουν τις επιχειρήσεις να δημοσιοποιούν τις ενέργειες τους αλλά και να δικαιολογούν οιαδήποτε παράληψη ή μη-δήλωση (Siddy, 2009).

---

²² Investable Indices

Εξετάζοντας σχετικές νομοθεσίες διεθνώς, οι Απολογισμοί Βιωσιμότητας καλούνται να ενσωματώνονται στην Οικονομική Έκθεση (π.χ. Δανία, Ολλανδία, Γαλλία) ή να εκδίδονται ως ανεξάρτητες εκθέσεις (π.χ. Ν. Αφρική²³). Επίσης, μερικές Χρηματιστηριακές Αρχές, ιδιαίτερα στην Ασία, έχουν προβεί στη δημιουργία ειδικών κέντρων για την ΕΚΕ, με σκοπό την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών (Ταϊλάνδη) ή και τη δημιουργία οδηγιών (Μαλαισία) για την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας, σε επιχειρήσεις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο (Siddy, 2009).

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων χρησιμοποιεί τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του GRI, ως πρότυπο αποτύπωσης της επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας, και συμπεριλαμβάνει δήλωση διασφάλισης της ποιότητας του Απολογισμού.

Σε έρευνα της KPMG, όσον αφορά τη δημιουργία Απολογισμών Βιωσιμότητας, οι εισηγμένες επιχειρήσεις είναι πιο προχωρημένες σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες επιχειρήσεων, καθώς αποτελούν το 69% των επιχειρήσεων που εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας (KPMG, 2011).

Μεγάλες Επιχειρήσεις

Η υιοθέτηση νομοθεσίας σχετικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας επίσης εφαρμόζεται και σε μεγάλες επιχειρήσεις βάσει μεγέθους ανθρωπίνου δυναμικού ή κύκλου εργασιών (ιδιωτικές και μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο). Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων που εμπίπτουν σε αυτήν τη κατηγορία είναι ρυπογόνες και σύμφωνα με τη νομοθεσία, υποχρεούνται να εκδίδουν απολογισμούς σχετικά με τις ενέργειές τους για τη διαχείριση και τη μείωση των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον.

Η Δανία και πιο πρόσφατα η Ισπανία (2011) αποτελούν παραδείγματα χωρών με πρωτοβουλίες στην υποχρεωτική έκδοση των Απολογισμών Βιωσιμότητας (Corporate Sustainability Reporting, 2011).

Ο τρόπος υποβολής των Απολογισμών Βιωσιμότητας καλείται να ενσωματωθεί στην Οικονομική Έκθεση (π.χ. Δανία) ή να εκδοθεί ως ανεξάρτητη αναφορά (π.χ. Ισπανία). Επίσης, σε μερικές περιπτώσεις (π.χ. Ισπανία), βάσει νομοθεσίας, μετά την

---

²³ Κώδικας Επιχειρηματικών Πρακτικών και Δεοντολογίας (Code of Corporate Practices and Conduct)

έκδοση του Απολογισμού Βιωσιμότητας, οι μεγάλες εταιρίες καλούνται να ενημερώσουν τις αρμόδιες κρατικές αρχές και να υποβάλλουν τον Απολογισμό για έλεγχο.

Αποτελέσματα και Τάσεις

Εξετάζοντας την περίπτωση της Δανίας, τα αποτελέσματα της εφαρμογής νομοθεσίας περί έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι θετικά. Έκθεση του Υπουργείου Οικονομικών και Επιχειρησιακών Υποθέσεων της Δανίας επιβεβαιώνει πως οι επιχειρήσεις μεριμνούν με αυξανόμενο ενδιαφέρον και ρυθμό για ζητήματα ΕΚΕ, ενσωματώνοντάς τα στην εταιρική στρατηγική τους. Η εξέλιξη αυτή έχει συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και στην ενδυνάμωση των Δανέζικων επιχειρήσεων διεθνώς (CSRgov.dk, 2010).

Ήδη το θέμα δημιουργίας ενός Διεθνούς Πλαισίου Πολιτικής για τη Βιωσιμότητα έχει παρουσιαστεί στα Ηνωμένα Έθνη, με σκοπό την έγκρισή του από τα Κράτη Μέλη στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, στα πλαίσια του Earth Summit 2012, στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Το Πλαίσιο Πολιτικής θα βασίζεται στη διασφάλιση της διαφάνειας και της υπευθυνότητας, από πλευράς του ιδιωτικού τομέα, νομοθετώντας σε εθνικό πλαίσιο (1) την υποχρεωτική ενσωμάτωση Έκθεσης “βιώσιμης” επίδοσης των εταιριών στον ετήσιο Οικονομικό Απολογισμό και (2) την παροχή αποτελεσματικών ελεγκτικών μηχανισμών στους επενδυτές, ώστε να διασφαλίζεται η υπευθυνότητα των επιχειρήσεων ως προς την αξιοπιστία και ποιότητα γνωστοποίησης δεδομένων (Panteli C., 2011).

Σύμφωνα με την κείμενη Ευρωπαϊκή νομοθεσία²⁴, η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών και εργασιακών δεδομένων στους ετήσιους Οικονομικούς Απολογισμούς είναι αναγκαία εφόσον τα δεδομένα αυτά αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό για τη βέλτιστη κατανόηση της εταιρικής ανάπτυξης, επίδοσης ή θέσης στην αγορά. Όλα τα Μέλη Κράτη της Ε.Ε. έχουν επιλέξει την εξαίρεση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων από τη νομική αυτή υποχρέωση.

---

²⁴ 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία για τους ετήσιους λογαριασμούς 2003/51/EC

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι οργανισμοί²⁵ δημοσιεύουν έκθεση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής τους επίδοσης. Υπάρχουν αρκετές εκτιμήσεις για το μέγεθος των οργανισμών που εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας, όμως το ακριβές νούμερο είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί λόγω έλλειψης ενός συγκεκριμένου διεθνούς προτύπου και μίας συλλογικής βάσης δεδομένων. Από τη στιγμή που ένας οργανισμός αποφασίζει να δημοσιοποιήσει τη στρατηγική και τις ενέργειες βιωσιμότητας του, έχει την ευχέρεια να αποτυπώσει την επίδοσή του με οποιοδήποτε τρόπο θεωρεί βέλτιστο, αρκεί φυσικά να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών του και να αποτυπώνει τα πεδία που πρέπει να περιέχονται στην έκθεση ώστε να εκφράζουν την επίδοσή της επιχειρηματικής του λειτουργίας.

Οι χώρες της Σουηδίας και της Ολλανδίας, με σκοπό να διασφαλίσουν την ποιότητα των πληροφοριών που αποτυπώνονται στους Απολογισμούς, έχουν προβεί στην ενσωμάτωση των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI ως το πρότυπο ανάπτυξης των Απολογισμών. Όμως, όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία, οι περισσότερες χώρες δεν έχουν εφαρμόσει σχετική νομοθεσία, δημιουργώντας διαφορές στην ποιότητα, στη δομή και στον τρόπο ανάπτυξης των Απολογισμών από χώρα σε χώρα.

Για το λόγο αυτό, οι ενέργειες της Διεθνούς Επιτροπής IIRC στη δημιουργία ενός διεθνώς αναγνωρισμένου και αποδεκτού λογιστικού προτύπου για την βιωσιμότητα, αποτελεί μια εξέλιξη ύψιστης σημασίας σχετικά με την ενοποίηση της αποτύπωσης των οικονομικών, περιβαλλοντικών, κοινωνικών πληροφοριών επίδοσης και διακυβέρνησης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα πλαίσια της Πράξης για την Ενιαία Αγορά²⁶ και με σκοπό τη βελτίωση των πρακτικών διαφάνειας από τις επιχειρήσεις, θα παρουσιάσει νομοθετική πρόταση σε θέματα διαφάνειας για την αποτύπωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεδομένων από επιχειρήσεις όλων των κλάδων. Επίσης, η Επιτροπή είναι στη διαδικασία ανάπτυξης πολιτικής η οποία θα ενθαρρύνει τη μέτρηση και την αναφορά της περιβαλλοντικής επίδοσης, βάσει της χρήσης μεθοδολογίας τύπου απογραφής στοιχείων κύκλου ζωής.

---

²⁵ Η ορολογία «Οργανισμός» αποτελεί μία οντότητα ιδιωτικού, δημοσίου και μη-κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία λειτουργεί με συγκεκριμένους στόχους, που επιδιώκονται μέσω επίσημα καθορισμένων αρχών και θεσμών.

²⁶ Single Market Act

Το 2010, 1880 οργανισμοί εκπόνησαν τον Απολογισμό Βιωσιμότητάς τους βάσει των κατευθυντήριων οδηγιών του GRI. Σε σύγκριση με το 2009, έχουμε αύξηση 19% (εκπονήθηκαν 1.520 Απολογισμοί Βιωσιμότητας) σε σύγκριση με το 2008 αύξηση 40% (1123 Απολογισμοί Βιωσιμότητας το 2008). Ο αριθμός των οργανισμών που εκπόνησαν Απολογισμό Βιωσιμότητας αυξάνεται δραστικά εάν ληφθούν υπόψη και οι Απολογισμοί που εκδόθηκαν βάσει των 10 Αρχών του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών²⁷. Βάσει της πιο πρόσφατης ενημέρωσης της βάσης δεδομένων του UNGC (Ιούλιος 2011), 8.000 συμμετέχοντες οργανισμοί εκπόνησαν και εξέδωσαν την ετήσια Έκθεση Προόδου τους βάσει του UN Global Compact. Αξίζει να σημειωθεί πως η χρήση των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI ως το βασικό πρότυπο διαμόρφωσης και συγγραφής των Απολογισμών Βιωσιμότητας, αυξάνεται δραστικά από οργανισμούς ιδιωτικού και δημόσιου χαρακτήρα.

Βάσει της διεθνούς Έρευνας Απολογισμών Εταιρικής Υπευθυνότητας 2011 της KPMG, παρουσιάζονται υψηλά ποσοστά δημοσίευσης Απολογισμών Βιωσιμότητας²⁸. Πιο συγκεκριμένα, το 95% των εταιριών που ανήκουν στο δείκτη Global Fortune 250 (G250)²⁹ δημοσιεύουν τις ενέργειες/δράσεις που αφορούν στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Επίσης, στις 100 εταιρίες με το μεγαλύτερο τζίρο (N100) παρατηρείται σχεδόν διπλάσια αύξηση στη δημοσιοποίηση Απολογισμών Βιωσιμότητας από το 2008 (βάσει της προηγούμενης έρευνας της KPMG), ιδιαίτερα στους κλάδους των καταναλωτικών προϊόντων, των φαρμακευτικών και των κατασκευαστικών βιομηχανιών. Από τις 100 εταιρίες με το μεγαλύτερο τζίρο (N100), το 69% των εταιριών εισηγμένων στο χρηματιστήριο και το 36% των οικογενειακών επιχειρήσεων εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας.

Οι ευρωπαϊκοί οργανισμοί συνεχίζουν να έχουν το προβάδισμα στη δημοσίευση Απολογισμών Βιωσιμότητας, όμως παρατηρείται αύξηση από οργανισμούς στην Αμερικάνικη ήπειρο, στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική.

---

²⁷ UN Global Compact

²⁸ Η έρευνα συμπεριλαμβάνει τις 250 ισχυρότερες εταιρείες παγκοσμίως, βάσει του κύκλου εργασιών τους, σύμφωνα με το περιοδικό Fortune, και άλλες 3.400 εταιρείες παγκοσμίως, αντιπροσωπεύοντας τις 100 εταιρείες με το μεγαλύτερο τζίρο (N100), από 34 χώρες και 15 επιχειρηματικούς κλάδους.

²⁹ 250 ισχυρότερες εταιρείες παγκοσμίως, βάσει του κύκλου εργασιών τους, σύμφωνα με το περιοδικό Fortune

4. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στην Ευρώπη

Στην νέα έκδοση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτίθεται να παρουσιάσει μια νέα νομοθετική πρόταση σχετικά με την αποτύπωση της επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας με σκοπό την υιοθέτησή της από Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. Η Ε.Ε αναγνωρίζει πώς η αποτύπωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεδομένων μπορεί να ενισχύσει τη δέσμευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη, να διακρίνει σημαντικούς κινδύνους βιωσιμότητας και να συμβάλλει στη βελτίωση της εταιρικής υπευθυνότητας και στην ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης στις επιχειρήσεις. Η Επιτροπή επιπλέον συμπεραίνει πως τα δεδομένα αποτύπωσης της επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας θα πρέπει να είναι ουσιαστικά και η συλλογή τους οικονομικά αποδεκτή. Επίσης ενθαρρύνει τους διάφορους δημόσιους φορείς να αποτυπώνουν και αυτοί την κοινωνική και την περιβαλλοντική τους απόδοση.

Ήδη, ορισμένα Μέλη-Κράτη της Ε.Ε. έχουν θέσει σε εφαρμογή νομοθεσία που υπερβαίνει την υπάρχουσα Ευρωπαϊκή νομοθεσία, αναφορικά με την αποτύπωση μη-χρηματοοικονομικών απαιτήσεων (κοινωνικών και περιβαλλοντικών).

Επίσης, αναφορικά με τη μελλοντική εισαγωγή νομοθεσίας περί αποτύπωσης των ενεργειών ΕΚΕ, τίθεται σημαντικό ερώτημα για τα πιθανά πρόσθετα έξοδα τα οποία οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διάφορες χώρες της Ε.Ε. θα καλούνται να καλύψουν στα πλαίσια εφαρμογής αυτών των εθνικών απαιτήσεων. Παραδείγματος χάριν, σε περίπτωση που η νομοθεσία υποχρεώσει την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας ανά χώρα δραστηριότητας, τα έξοδα για την εκπόνηση των Απολογισμών θα είναι σημαντικά³⁰.

Οι Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας ηγούνται διεθνώς, αξίζει όμως να σημειωθεί πως αποτελούν ένα μικρό ποσοστό των 42.000 μεγάλων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011).

---

³⁰ Η έννοια του «σημαντικού» είναι, προφανώς, σχετική. Για μια μεγάλη πολυεθνική εταιρία, η δαπάνη για εκπόνηση ΕΚΕ είναι κατά κανόνα ανεπαίσθητη. Έχει εν προκειμένω σημασία και ο βαθμός κοινωνικής ευαισθησίας του αποφασίζοντος.

Η κατάσταση σχετικά με την εκπόνηση και τη χρήση των Απολογισμών Βιωσιμότητας είναι ποικιλόμορφη λόγω των διαφορετικών κοινωνικών, επιχειρηματικών και πολιτικών χαρακτηριστικών της κάθε χώρας.

Το 2010, στην Ευρώπη εκδόθηκαν 843 Απολογισμοί Βιωσιμότητας με βάση τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του GRI. Σε σύγκριση με το 2009 (690 Απολογισμοί Βιωσιμότητας), παρατηρείται άνοδος 18%. Οι Απολογισμοί που έχουν καταχωρηθεί στο GRI προέρχονται από δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς διαφόρων μεγεθών και δραστηριοτήτων (Global Reporting Initiative, 2011). Βάσει των πιο πρόσφατων αποτελεσμάτων του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών (Ιούλιος 2011), από τους 8000 Οργανισμούς διεθνώς που εξέδωσαν την ετήσια Έκθεση Προόδου βάσει του UNGC, οι 4.450 περίπου είναι Ευρωπαϊκοί οργανισμοί³¹ (UNGC, 2011).

Η Ευρωπαϊκή Οδηγία εκσυγχρονισμού (2003/51/EC) η οποία θεσμοθετεί υπέρ της διαφάνειας και του ελέγχου των εταιρικών οικονομικών δεδομένων, υποχρεώνει εταιρίες εισηγμένες στο χρηματιστήριο να δημοσιοποιούν τους κινδύνους που συνδέονται με τα πάγια στοιχεία του ενεργητικού. Ταυτόχρονα, υποχρεώνει τις ρυθμιστικές αρχές να αξιολογήσουν τους αναφερόμενους αυτούς κινδύνους. Διαμορφώνοντας τις ελάχιστες υποχρεωτικές προδιαγραφές για τις χώρες-μέλη της Ε.Ε., η Λογιστική Οδηγία Εκσυγχρονισμού (2003)³² υποχρεώνει όλες τις μεγάλες (όχι μόνο τις εισηγμένες) και μικρομεσαίες επιχειρήσεις να συμπεριλαμβάνουν στην ετήσια Οικονομική Έκθεση μια αντικειμενική αξιολόγηση της ανάπτυξης και της επίδοσης της εταιρίας, η οποία να ενσωματώνει επίσης κατά ανάγκη περιβαλλοντικά και εργασιακά θέματα. Οι μεγάλες επιχειρήσεις προβλέπεται να δημιουργήσουν μη-χρηματοοικονομικούς δείκτες επίδοσης για τη αποτίμηση της επίδοσης σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και εργασιακά θέματα. Από το 2005, η Ε.Ε επιβάλλει τη γνωστοποίηση στοιχείων σχετικά με την επίδοση σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης από επιχειρήσεις των χωρών-μελών της. Έως σήμερα, 23 χώρες έχουν εντάξει την Οδηγία αυτή στο Εθνικό τους Δίκαιο (UNEP and KPMG, 2006).

³¹ Δημόσιοι και Ιδιωτικοί Οργανισμοί από τις εξής χώρες: Αλβανία, Αυστρία, Λευκορωσία, Βέλγιο, Βοσνία Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γεωργία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κόσσοβο, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, ΦΥΡΟΜ, Μάλτα, Μολδαβία, Μονακό, Μαυροβούνιο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο.

³² Accounts Modernization Directive (2003)

Δυτική και Βόρεια Ευρώπη

Η Δυτική και η Βόρεια Ευρώπη θεωρούνται πρωτοπόρες αναφορικά με την ενσωμάτωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεδομένων στη λειτουργία των εταιριών έχοντας δημιουργήσει εθνικά πλάνα συγκρότησης και ανάπτυξης της ΕΚΕ και υιοθετήσει νομοθεσία περί δημοσιοποίησης Απολογισμών Βιωσιμότητας. Βάσει των αποτελεσμάτων έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την KPMG, η υιοθεσία νομοθεσίας σχετικά με τη δημιουργία Απολογισμών Βιωσιμότητας έχει επιτύχει την προώθηση της ΕΚΕ αλλά και την ενσωμάτωσή της από τις επιχειρήσεις. Σε περίοδο δύο ετών, στη Δανία, παρατηρήθηκε άνοδος στον αριθμό των επιχειρήσεων που εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας, από 24% στο 91%, στη Φινλανδία στο 85% των επιχειρήσεων, και στη Σουηδία στο 72% των επιχειρήσεων (KPMG, 2011).

Σουηδία

Η Κυβέρνηση της Σουηδίας έχει υιοθετήσει νομοθεσία σχετικά με την υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας από όλες τις κρατικές επιχειρήσεις, βάσει των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI. Επίσης, η νομοθεσία καλεί τις επιχειρήσεις αυτές να συμπεριλαμβάνουν και δήλωση διασφάλισης της ποιότητας/αξιοπιστίας του Απολογισμού.

Πέραν αυτού, βάσει της Πράξης για τα Δημόσια Συνταξιοδοτικά Ταμεία (2000), τα δημόσια συνταξιοδοτικά ταμεία υποχρεώνονται να εκδίδουν ετήσια σχέδια δράσης που να περιγράφουν τον τρόπο αξιολόγησης των περιβαλλοντικών και των ηθικών θεμάτων σε επενδυτικές αποφάσεις και τις επιπτώσεις αυτών των αξιολογήσεων στη διαχείρισή τους. Ο νόμος δηλώνει πως τα συνταξιοδοτικά ταμεία απαγορεύεται να κατέχουν μετοχές εταιριών οι οποίες παραβιάζουν την διαμορφωμένη πολιτική σε θέματα περιβαλλοντικού χαρακτήρα και ηθικής (OECD, 2007).

Ολλανδία

Η Κυβέρνηση της Ολλανδίας έχει υιοθετήσει νομοθεσία σχετικά με την υποχρεωτική ενσωμάτωση των Απολογισμών Βιωσιμότητας στην ετήσια Οικονομική Έκθεση από όλες τις κρατικές επιχειρήσεις, βάσει των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI.

Στόχος της Πολιτείας είναι η διαμόρφωση κανόνων για τις δημόσιες συμβάσεις που λαμβάνουν υπόψη περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια στην επιλογή αναδόχων. Οι συμμετέχοντες σε δημόσιους διαγωνισμούς πρέπει να αποδεικνύουν συμμόρφωση με συγκεκριμένα κριτήρια που έχει θεσπίσει η Πολιτεία (SenterNovem, 2010).

Γαλλία

Η Κυβέρνηση της Γαλλίας έχει υιοθετήσει νομοθεσία σχετικά με την υποχρεωτική ενσωμάτωση των Απολογισμών Βιωσιμότητας στην ετήσια Οικονομική Έκθεση επιχειρήσεων εισηγμένων στο χρηματιστήριο και μεγάλων επιχειρήσεων (περισσότεροι από 500 εργαζόμενοι και κύκλος εργασιών > € 43 εκατομμύρια).

Εταιρίες που δραστηριοποιούνται σε κλάδους που εκλύουν υψηλά ποσοστά αερίων του θερμοκηπίου, με περισσότερους από 500 εργαζόμενους, πρέπει να δημοσιεύουν τις μετρήσεις των εκπομπών αυτών τουλάχιστον κάθε 5 χρόνια.

Επίσης, τα δημόσια συνταξιοδοτικά ταμεία υποχρεώνονται να δημοσιεύουν τον τρόπο αξιολόγησης των περιβαλλοντικών, των κοινωνικών και των ηθικών θεμάτων σε επενδυτικές αποφάσεις και τις επιπτώσεις αυτών των αξιολογήσεων στη διαχείρισή τους.

Στόχος της Πολιτείας είναι η διαμόρφωση κανόνων για τις δημόσιες συμβάσεις που λαμβάνουν υπόψη περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια στην επιλογή αναδόχων. Οι συμμετέχοντες σε δημόσιους διαγωνισμούς πρέπει να αποδεικνύουν συμμόρφωση με συγκεκριμένα κριτήρια που έχει θεσπίσει η Πολιτεία (CSR Europe, 2010).

Δανία

Η Δανία ήταν από τις πρώτες χώρες στην εφαρμογή κανονιστικών απαιτήσεων σε θέματα έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας. Βάσει της υπάρχουσας νομοθεσίας, η ενσωμάτωση των Απολογισμών Βιωσιμότητας στην ετήσια Οικονομική Έκθεση είναι υποχρεωτική για τις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, για τις κρατικές επιχειρήσεις και για τις μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες υπερβαίνουν τουλάχιστον δύο (2) από τα παρακάτω κριτήρια (CSRgov.dk, 2010):

- 250 εργαζόμενοι
- Καθαρά έσοδα DKK 286 εκατομμύρια
- Σύνολο ενεργητικού/παθητικού DKK 143 εκατομμύρια.

Αξίζει να σημειωθεί πως η Κυβέρνηση της Δανίας (όπως και της Γερμανίας) έχει δημιουργήσει Κρατικό Κέντρο για την ΕΚΕ, με σκοπό το συντονισμό των κανονισμών της Εθνικής Στρατηγικής ΕΚΕ. Επίσης, το Κέντρο αναπτύσσει και διαδίδει γνώση και εργαλεία για τις επιχειρήσεις και για άλλα ενδιαφερόμενα μέρη που ευαισθητοποιούνται σε θέματα ΕΚΕ.

Φινλανδία

Η Κυβέρνηση της Φινλανδίας πρόσφατα υιοθέτησε ψήφισμα υποχρεώνοντας μη-εισηγμένες κρατικές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις όπου το Κράτος είναι μέτοχος να δημοσιεύουν την περιβαλλοντική και την κοινωνική τους απόδοση.

Επιχειρήσεις εισηγμένες στο χρηματιστήριο υποχρεώνονται να δημοσιεύουν τις ενέργειες τους για την αξιολόγηση και την αντιμετώπιση ουσιαστικών περιβαλλοντικών και κοινωνικών κινδύνων, και θεμάτων ανθρωπίνου δυναμικού. (CSR Europe, 2010)

Νότια και Νότιο-Ανατολική Ευρώπη

Στις χώρες της Νότιας και Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης, η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ενσωματώνεται από όλο και περισσότερες επιχειρήσεις στη διαμόρφωση βιώσιμης εταιρικής στρατηγικής. Ο αριθμός των επιχειρήσεων που εκδίδουν Απολογισμό Βιωσιμότητας αυξάνεται σταθερά από χρόνο σε χρόνο. Όμως, οι θετικοί αυτοί δείκτες ανάπτυξης δεν παρατηρούνται σε όλες τις χώρες της περιοχής. Ιδιαίτερα στις χώρες της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης, η θέσπιση των Απολογισμών Βιωσιμότητας αναπτύσσεται με βραδύτερους ρυθμούς. Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας της KPMG, οι χώρες της περιοχής εμφανίζουν καθυστέρηση στην εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Για παράδειγμα, στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία μόνο το 54% των επιχειρήσεων εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας.

Η Ισπανία αποτελεί εξαίρεση έχοντας ήδη υιοθετήσει νομοθεσία για την έκδοση των Απολογισμών Βιωσιμότητας.

Κύπρος

Η Κυβέρνηση της Κύπρου δεν έχει υιοθετήσει νομοθεσία σχετικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων, στην ετήσια Οικονομική τους Έκθεση κάνουν αναφορά σε περιβαλλοντικά, εργασιακά και άλλα κοινωνικά θέματα, αλλά από τη σκοπιά της αποτίμησης και αξιολόγησης των επιχειρηματικών κινδύνων.

Παρ' όλο που τα τελευταία χρόνια η έννοια και η ιδέα της ΕΚΕ έχει προωθηθεί στη χώρα μέσα από σεμινάρια, συνέδρια και ενέργειες κοινωνικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, η πρόοδος σε θέματα έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας παραμένει αργή. Αξιοσημείωτο είναι ότι, ενώ μόνο μια επιχείρηση έχει εκδώσει Απολογισμό Βιωσιμότητας βάσει των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI, 15 επιχειρήσεις έχουν δημοσιοποιήσει την ετήσια Έκθεση Προόδου τους ως μέλη του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών (από 8.000 Οργανισμούς Διεθνώς). (UNGC, 2011)

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες εταιρίες και οργανισμοί έχουν δείξει ενδιαφέρον στον τομέα της ΕΚΕ και αυτό αποδεικνύεται από τον αυξανόμενο αριθμό των επαγγελματιών που παρευρίσκονται σε σεμινάρια για την ΕΚΕ και την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Μέχρι στιγμής δεν έχει διαμορφωθεί ένας επίσημος φορέας προώθησης θεμάτων ΕΚΕ και βιωσιμότητας στην Κύπρο.

Το Μάρτιο του 2010, πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία η υπογραφή της Χάρτας των Κυπριακών Επιχειρήσεων κατά της Κλιματικής Αλλαγής από τους εκπροσώπους 51 επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων και οι μεγαλύτερες Κυπριακές επιχειρήσεις. Με την εθελοντική προσχώρηση στη Χάρτα, οι επιχειρήσεις δεσμεύονται:

- να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα που οφείλονται στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες

- για συστηματική και αποτελεσματική παρακολούθηση και μέτρηση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα και στην αξιολόγηση των επιδόσεων τους με τους κατάλληλους δείκτες
- για ενσωμάτωση θεμάτων κλιματικής αλλαγής στο πλαίσιο των αποφάσεων τους για τη λειτουργία και τη στρατηγική της επιχείρησης
- για συνεργασία τους με την Πολιτεία, τους επιχειρηματικούς, κοινωνικούς, επιστημονικούς και άλλους φορείς για τη διάδοση της πρωτοβουλίας και την ενθάρρυνση και άλλων οργανισμών και επιχειρήσεων να συμμετάσχουν, έτσι ώστε η Κύπρος συνολικά να πρωτοστατήσει στις ενέργειες κατά της κλιματικής αλλαγής (CSR Hellas, 2010).

Ισπανία

Η Κυβέρνηση της Ισπανίας έχει υιοθετήσει νομοθεσία σχετικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας από τις κρατικές επιχειρήσεις και από τις επιχειρήσεις με περισσότερους από 1.000 εργαζόμενους. Η νομοθεσία δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα ισότητας των φύλων και ατόμων με ειδικές ανάγκες. Με την έκδοση του Απολογισμού, η επιχείρηση πρέπει επίσης να ενημερώνει το Συμβούλιο για Θέματα ΕΚΕ, έναν οργανισμό που ανήκει στο Υπουργείο Εργασίας και Μετανάστευσης και είναι υπεύθυνος για την προώθηση της ΕΚΕ (GRI, 2011).

Αξίζει να σημειωθεί πως η Κυβέρνηση της Ισπανίας ήταν από τις πρώτες χώρες που προώθησε την ΕΚΕ στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (σε επίπεδο περιφερειακό).

5. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στη Μέση Ανατολή

Τα τελευταία χρόνια η ΕΚΕ σημειώνει σημαντική άνοδο στη Μέση Ανατολή. Εν προκειμένω δεν θα πρέπει να αγνοείται η αυξημένη ευαισθησία των εταιριών ως προς την κοινωνική υπευθυνότητα λόγω της θρησκείας του Ισλάμ. Ο όρος *Zakāt*, δηλώνει πως όλοι οι Μουσουλμάνοι πρέπει να προσφέρουν ποσοστό του πλούτου τους σε φιλανθρωπίες, ώστε να βοηθούν τους συνανθρώπους τους. Για το λόγο αυτό, αρκετές επιχειρήσεις λειτουργούν ενεργά στις τοπικές κοινωνίες όπου δραστηριοποιούνται, η απόδοση όμως αυτή δε αποτιμάται σε δείκτες επίδοσης. Αρκετές από αυτές τις επιχειρήσεις εκδίδουν Ετήσια Έκθεση παρουσιάζοντας τις

φιλανθρωπικές και κοινωνικές ενέργειες που υποστηρίζουν. Ωστόσο, η δομή και ανάπτυξη του κειμένου δεν ακολουθούν κάποιο πρότυπο, ούτε αναφέρονται κύριοι δείκτες επίδοσης, αλλά απλά προωθείται ένα “ανθρώπινο” προφίλ. Η δημοσιοποίηση Απολογισμών Βιωσιμότητας υλοποιείται κυρίως από πολυεθνικές εταιρίες του Αραβικού κόσμου ή θυγατρικές ξένων πολυεθνικών.

Το 2010, στη Μέση Ανατολή εκδόθηκαν 34 Απολογισμοί Βιωσιμότητας βάσει των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI, αυξημένοι κατά 18% σε σύγκριση με το 2009 (28 Απολογισμοί Βιωσιμότητας). Οι Απολογισμοί που έχουν καταχωρηθεί στο GRI προέρχονται κυρίως από ιδιωτικούς οργανισμούς διαφόρων μεγεθών και δραστηριοτήτων. Βάσει πρόσφατων (Ιούλιος 2011) αποτελεσμάτων του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών, 349 οργανισμοί από τη Μέση Ανατολή δημοσιοποίησαν την ετήσια Έκθεση Προόδου τους (από 8.000 Οργανισμούς Διεθνώς) (UNGC, 2011).

Μέχρι στιγμής καμία Κυβέρνηση ή Χρηματιστηριακή Αρχή στην περιοχή δεν έχει προβεί στην υιοθέτηση νομοθεσίας σχετικά με την έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας. Γενικά, θέματα περί συμμόρφωσης με τους νόμους αποτελεί βασική περιοχή επικέντρωσης η οποία επηρεάζει άμεσα την ορθή και την ισορροπημένη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς.

Παρ’ όλο που τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές ημερίδες και εκδηλώσεις για την προώθηση θεμάτων βιωσιμότητας στον Αραβικό κόσμο, η ανάγκη για ενέργειες ευαισθητοποίησης και προώθησης τρόπων ενσωμάτωσης της ΕΚΕ στην επιχειρηματική λειτουργία είναι αρκετά σημαντική. Ο λόγος έλλειψης σχετικής νομοθεσίας και σοβαρών ενεργειών ως προς την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας, αντανακλά την κοινωνική και την πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή. Στις χώρες της Μέσης Ανατολής δεν φαίνεται να υπάρχει αξιόλογη δύναμη του ακτιβισμού και των ομάδων πίεσης σχετικά με το περιβάλλον και τις ανάγκες και προσδοκίες των καταναλωτών, των εργαζομένων και γενικότερα της κοινωνίας (Ararat M., 2006).

Πέραν αυτών, η αποδιδόμενη σημασία στην ΕΚΕ διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα. Η συνήθης κοινή εντύπωση είναι ότι η ΕΚΕ είναι μια γραπτή αναφορά των

φιλανθρωπικών ενεργειών των εταιριών και ότι καθοδηγείται από κλαδικές ή/και πολιτικές ανάγκες, άσχετη από πιέσεις και προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών.

Στην ευρύτερη κοινωνία των περισσότερων χωρών του αραβικού κόσμου, δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ της ηθικής συμπεριφοράς και της υπακοής και του σεβασμού στη νομοθεσία. Όμως, καθώς ξένες επιχειρήσεις και επενδυτές, με διαφορετική κουλτούρα και ηθική συμπεριφορά εισρέουν με αυξανόμενο ρυθμό στην περιοχή, αναμένεται η σταδιακή εισαγωγή σχετικών νομοθεσιών.

6. Απολογισμοί Βιωσιμότητας στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι οργανισμοί και επιχειρήσεις στην Ελλάδα έχουν επιδείξει ενδιαφέρον για θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και για εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας.

Το 2010, στην Ελλάδα εκδόθηκαν 33 Απολογισμοί Βιωσιμότητας βάσει των Κατευθυντήριων Οδηγιών του GRI, αυξημένοι κατά 18% έναντι του 2009 (27 Απολογισμοί Βιωσιμότητας). Οι Απολογισμοί που έχουν καταχωρηθεί στο GRI προέρχονται από δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς διαφόρων μεγεθών και δραστηριοτήτων (GRI, 2011). Βάσει των πιο πρόσφατων αποτελεσμάτων του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών, τον Ιούλιο 2011, περίπου 71 οργανισμοί από την Ελλάδα δημοσιοποίησαν την ετήσια Έκθεση Προόδου τους (από 8.000 Οργανισμούς Διεθνώς) (UNGC, 2011).

Μέχρι πρόσφατα, η ΕΚΕ και ιδιαίτερα η έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας αποτελούσαν ενέργειες μεγάλων πολυεθνικών. Όμως, η άνοδος της ΕΚΕ ως ένα νέο είδος δημοσίων σχέσεων και μάρκετινγκ υπέκλεψε την προσοχή των διαφόρων οργανισμών, ενσωματώνοντάς τη στη λειτουργία των τμημάτων Δημοσίων Σχέσεων ή Μάρκετινγκ. Παρόλο που η αρχική αυτή αντιμετώπιση δεν ακολούθησε τους κανόνες και τη σωστή διαδικασία ενσωμάτωσης της ΕΚΕ, ως μιας ενέργειας εσωτερικού/ενδοεταιρικού στρατηγικού σχηματισμού και όχι ως μιας ενέργειας εξωτερικής επικοινωνίας, αποτελούσε ένα πρώτο βήμα για τη σταδιακή γνώση και ενημέρωση των εταιριών για τη σωστή ερμηνεία και εφαρμογή της ΕΚΕ.

Λόγω της οικονομικής κρίσης, ο ιδιωτικός τομέας διανύει μια δύσκολη περίοδο, όπου στα πλαίσια συνεχόμενων περικοπών στους προϋπολογισμούς και στα πλάνα ανάπτυξης των εταιριών, η θέση και η σημασία της ΕΚΕ κλονίζεται. Εταιρίες οι οποίες δεν έχουν ενσωματώσει την ΕΚΕ σε όλα τα στάδια λειτουργία τους, ως μέρος της εταιρικής στρατηγικής τους, και υλοποιούν μεμονωμένες ενέργειες περιβαλλοντικού ή/και κοινωνικού χαρακτήρα, δε θα μπορούν να αποτιμήσουν και να εκτιμήσουν την αξία της ΕΚΕ για τη συνολική οικονομική βιωσιμότητα τους. Ως αποτέλεσμα, σε ανταπόκριση των οικονομικών δυσκολιών τους, περαιτέρω πλάνα ανάπτυξης και επένδυσης σε θέματα ΕΚΕ θα διακοπούν. Για το λόγο αυτό, οι επιχειρήσεις πρέπει να αποδείξουν ότι η ΕΚΕ αποτελεί μια βασική ενότητα της επιχειρηματικής στρατηγικής, ώστε να διασφαλίσουν τη μακροπρόθεσμη ανταπόκριση στις ανάγκες και τις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων μερών.

Η αύξηση που παρατηρείται στην δημοσιοποίηση των Απολογισμών Βιωσιμότητας, παρόλο που είναι ένα θετικό γεγονός, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια επένδυση στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση ενεργειών που προωθούν ένα κοινωνικό ή/και περιβαλλοντικό προφίλ.

Οι οργανισμοί στην Ελλάδα επιλέγουν τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του GRI στην αποτύπωση της απόδοσής τους σε θέματα βιωσιμότητας. Παρόλο που η τάση αυτή αποτελεί μια θετική εξέλιξη, η έλλειψη κατανόησης των Οδηγιών από τις περισσότερες ομάδες ενδιαφερόμενων μερών – προς τις οποίες υποτίθεται ότι απευθύνονται οι Απολογισμοί — θέτει ερωτήματα για την αποτελεσματικότητα και την επίτευξη των αιώτερων στόχων των Απολογισμών.

Σε ότι αφορά τη διασφάλιση της αντικειμενικότητας και της ποιότητας των Απολογισμών Βιωσιμότητας, όλο και περισσότερες εταιρίες προσφεύγουν σε εξωτερικούς ελεγκτές που επιβεβαιώνουν τα στοιχεία και τους Δείκτες επίδοσης που έχουν αποτυπωθεί. Βάσει της βάσης δεδομένων του GRI, το 2009 τρεις εταιρίες είχαν προβεί στην ενσωμάτωση δήλωσης εξωτερικής διασφάλισης, ενώ το 2010 αυξήθηκαν σε 11 (αύξηση 73%) (GRI, 2011).

Σημειώνεται πως αρκετές εταιρίες επιλέγουν το GRI να ελέγξει τον Απολογισμό Βιωσιμότητας ώστε να επιβεβαιώσει το επίπεδο της κλίμακας, βάσει των κατευθυντήριων Οδηγιών G3.

Η υφιστάμενη νομοθεσία δεν επιβάλλει στις επιχειρήσεις να εκδίδουν Απολογισμούς Βιωσιμότητας, δεν αναφέρεται στην ποιότητα του περιεχομένου των Απολογισμών, ούτε υποχρεώνει τη χρήση κάποιου συγκεκριμένου προτύπου ή/και εξωτερικού ελέγχου. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, η ελληνική νομοθεσία καλύπτει διακριτούς τομείς της ΕΚΕ, όπως υγιεινή και ασφάλεια, ανθρώπινα δικαιώματα και συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Η μόνη σχετική νομοθεσία είναι η μεταφορά της Ευρωπαϊκής Οδηγίας Εκσυγχρονισμού (2003/51/EC) στο Εθνικό Δίκαιο με το Νόμο 3487/06. Η νομοθεσία αυτή θεσμοθετεί υπέρ της διαφάνειας και του ελέγχου των εταιρικών οικονομικών δεδομένων, και υποχρεώνει οργανισμούς εισηγμένους στο χρηματιστήριο να δημοσιοποιούν τους κινδύνους που συνδέονται με τα πάγια στοιχεία του ενεργητικού καθώς επίσης υποχρεώνει τις ρυθμιστικές αρχές να αξιολογήσουν τους αναφερόμενους αυτούς κινδύνους (Φόρο-Λογιστική Ενημέρωση, 2006).

7. Εντοπισμός Προβλημάτων Έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας στην Ελλάδα

Τα τελευταία 2 χρόνια (2010-2012) η οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα έχει κλονίσει τα πλάνα των επιχειρήσεων να διαχειριστούν θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, σε μια περίοδο όπου παραδόξως η ανάγκη για την υιοθέτηση ενεργειών κοινωνικού και περιβαλλοντικού περιεχομένου είναι πιο απαραίτητη.

Η αυξανόμενη ανεργία, η μειωμένη κατανάλωση, η απώλεια εργατικού ταλέντου, και η μείωση πίστωσης, δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο επηρεάζοντας τις επιχειρήσεις και τους προμηθευτές τους σε όλους του κλάδους. Οι επιπτώσεις αυτής της κρίσης γίνονται με ταχείς ρυθμούς, δημιουργώντας συνθήκες αβεβαιότητας, μειώνοντας σημαντικά την ικανότητα των επιχειρήσεων να σχεδιάσουν ένα πλάνο αντιμετώπισης που να λαμβάνει υπόψη, συνολικά, τις επιπτώσεις στα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη.

Ως αποτέλεσμα, σε αντίδραση των ταχύτατων αυτών εξελίξεων, οι επιχειρήσεις προχωρούν σε ενέργειες άμεσου αποτελέσματος προς κάλυψη βραχυπρόθεσμων αναγκών. Η μείωση λειτουργικού κόστους αποτελεί μια τέτοια άμεση ενέργεια αφού

δίνει τη δυνατότητα σε μια επιχείρηση να διαχειριστεί άμεσα διαθέσιμους και ελέγξιμους πόρους. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται μείωση ανθρωπίνου δυναμικού, μείωση προϋπολογισμού συγκεκριμένων δράσεων, ή και ακύρωση ήδη υλοποιημένων ή σχεδιασμένων επενδύσεων και άλλων δραστηριοτήτων. Το επακόλουθο είναι η υπονόμηση της εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας που έχει ο κόσμος προς τις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα τις μεγάλες.

Από έρευνα με θέμα «Εμπιστοσύνη και Εταιρικός Σκοπός» (Advocate/Burson-Marsteller, 2011) προκύπτει ότι οι Έλληνες καταναλωτές

- εμπιστεύονται τις ξένες επιχειρήσεις περισσότερο από τις Ελληνικές,
- είναι κυνικοί στα κίνητρα των επιχειρήσεων και
- θεωρούν πως οι επιχειρήσεις δεν είναι ειλικρινείς στην επικοινωνία.

Επίσης, φαίνεται ότι, για τους Έλληνες, η Εταιρική Ευθύνη και η Διαφάνεια αποτελούν σημαντικούς παράγοντες προαγωγής της εμπιστοσύνης τους στις επιχειρήσεις. Το 99% των ερωτηθέντων θα ήθελε τη δημοσιοποίηση περισσότερων στοιχείων για τις μισθολογικές και διοικητικές πρακτικές των επιχειρήσεων, το 97% θα ήθελε τη συμμετοχή των επιχειρήσεων σε προγράμματα ΕΚΕ, και το 92% τη δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικά με πρακτικές ασφάλειας και ελέγχου.

Στα πλαίσια της παρούσας διερεύνησης της υφιστάμενης κατάστασης στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη, σχετικά με τη εκπόνηση και έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας, αναγνωρίζονται δύο επίπεδα ως προς τον εντοπισμό προβλημάτων και δυνατότητας παρέμβασης σε επιχειρήσεις και οργανισμούς:

- εταιρικό επίπεδο
- ρυθμιστικό επίπεδο.

7.1 Σε Εταιρικό επίπεδο

7.1.1 Μη Μέτρηση της Εταιρικής Επίδοσης σε Θέματα Βιωσιμότητας

Βασικό συστατικό στην ανάπτυξη ενός Απολογισμού Βιωσιμότητας αποτελεί η ενσωμάτωση μετρήσιμων στοιχείων που να αποδεικνύουν την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική επίδοση του Οργανισμού όπως αυτή εκφράζεται μέσω

αντίστοιχων δεικτών επίδοσης. Όμως, και ιδιαίτερα σε ότι αφορά την κοινωνική και περιβαλλοντική επίδοση, η ύπαρξη μετρήσιμων στοιχείων προϋποθέτει ένα κατάλληλα προσανατολισμένο ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης. Ελλείπει ενός τέτοιου ολοκληρωμένου συστήματος, δεν μπορεί να αποτιμηθεί, να ελεγχθεί και να αξιολογηθεί η ανά έτος επίδοση, ούτε, κατ' επέκταση, να διασφαλίζεται η ορθή και βιώσιμη χρήση πόρων. Στις περιπτώσεις αυτές, οι Οργανισμοί δεν έχουν τη δυνατότητα να ενσωματώσουν στους Απολογισμούς Βιωσιμότητας ολοκληρωμένους δείκτες επίδοσης, που να τεκμηριώνουν δηλώσεις και ισχυρισμούς περί κοινωνικής και περιβαλλοντικής μέριμνας, ούτε να πείθουν τα ενδιαφερόμενα μέρη ως την επίδοσή τους.

Πιο σημαντικό όμως είναι το γεγονός ότι η έλλειψη στοιχείων (και κατά συνέπεια κατάλληλων δεικτών επίδοσης) καθιστά δύσκολη έως αδύνατη την κατανόηση της επιχειρηματικής αξίας της ΕΚΕ από τα Ανώτατα Διοικητικά Στελέχη μιας επιχείρησης. Ως αποτέλεσμα, δεν υποστηρίζονται οι αναγκαίες σχετικές δράσεις. Γιατί η Διοίκηση να επενδύει σε ενέργειες οι οποίες δεν τεκμηριώνεται ότι αποτελούν πηγή αύξησης πωλήσεων ή/και αγοραστικού μεριδίου ή/και ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος; Πώς μπορεί μια οποιαδήποτε πρόταση για ενέργεια, στα πλαίσια εφαρμογής της εταιρικής στρατηγικής, να αξιολογηθεί και να υποστηριχθεί εάν δεν αποτιμάται (μετριέται) η αποτελεσματικότητά της;

7.1.2 Έλλειψη Διμερούς Δέσμευσης με τα Ενδιαφερόμενα Μέρη

Ο βασικός σκοπός ενός Απολογισμού Βιωσιμότητας είναι η ενημέρωση των ενδιαφερόμενων μερών για την επίδοση του Οργανισμού σε θέματα βιωσιμότητας, τα οποία έχουν προκύψει από διμερείς (*bilateral*) αξιολογήσεις και δεσμεύσεις μεταξύ του οργανισμού και των ενδιαφερόμενων μερών. Οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις, παρόλο που αποτυπώνουν στις ετήσιες εκθέσεις τους τις δράσεις τους για την κοινωνία και το περιβάλλον, δεν προσφέρουν

- ούτε τεκμηρίωση ή εξήγηση ως προς το σκεπτικό που οδήγησε στην επιλογή των συγκεκριμένων δράσεων έναντι άλλων

- ούτε εργαλεία ή τρόπο αξιολόγησης των εν λόγω δράσεων από τα ενδιαφερόμενα μέρη³³.

Η επιλογή συγκεκριμένων πεδίων επικέντρωσης στην διαμόρφωση ΕΚΕ προκύπτει από μια εσωτερική αξιολόγηση της λειτουργίας της επιχείρησης και από μια αξιολόγηση των αναγκών και προσδοκιών των ενδιαφερόμενων μερών. Στους Απολογισμούς Βιωσιμότητας, οι περισσότερες επιχειρήσεις έχουν προβεί στη χαρτογράφηση (αναγνώριση) των διαφόρων ομάδων ενδιαφερόμενων μερών, δίχως όμως να έχουν αποτιμήσει (ποσοτικά και ποιοτικά) και αξιολογήσει τις επιπτώσεις τους σε καθεμία από τις ομάδες αυτές και, ταυτόχρονα, τις επιπτώσεις των ομάδων αυτών στη λειτουργία της επιχείρησης. Πως είναι λοιπόν εφικτό να σχεδιάζονται ενέργειες ΕΚΕ για τη δέσμευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη όταν υπάρχει έλλειψη συσχέτισης των αναγκών και των προσδοκιών τους με τη λειτουργία της εταιρίας;

Επίσης, στα ήδη υλοποιημένα προγράμματα ΕΚΕ δεν έχουν εγκαθιδρυθεί κανάλια για την επίτευξη αμφίδρομης επικοινωνίας και δέσμευσης με τα ενδιαφερόμενα μέρη, ώστε οι εταιρίες να μπορούν να αποδεικνύουν βελτιστοποίηση των προγραμμάτων ΕΚΕ στους Απολογισμούς τους. Ιδιαίτερα σε ότι αφορά τα κοινωνικά προγράμματα, η πλειοψηφία των εταιριών επικεντρώνεται στην παροχή οικονομικής υποστήριξης σε διάφορους μη-Κυβερνητικούς Οργανισμούς (φιλανθρωπία), και δεν δείχνει με ποιο τρόπο μετράει ή/και ενσωματώνει τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών στη διαμόρφωση και επικαιροποίηση των προγραμμάτων αυτών.

7.1.3 Έλλειψη Διαφάνειας στην Επικοινωνία της Βιώσιμης Επίδοσης

Δεδομένου ότι η βιώσιμη ανάπτυξη, γενικά, και η βιώσιμη συμπεριφορά μιας επιχείρησης, ειδικότερα, διαπιστώνονται με συγκερασμό απόψεων πολλών ενδιαφερόμενων μερών, καθένα με τα δικά του κριτήρια και προσδοκίες, η διαφάνεια στην κατάθεση και ανταλλαγή στοιχείων και πληροφοριών αποτελεί αναγκαιότητα. Υποτίθεται ότι ένας Απολογισμός Βιωσιμότητας προκύπτει από (και προϋποθέτει) μια αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ του οργανισμού και των ενδιαφερόμενων μερών του. Όμως, η επίτευξη ενός ολοκληρωμένου διαλόγου και

³³ Βλέπε Υποσημείωση 3 για την έννοια των «ενδιαφερομένων μερών».

μιας αμφίδρομης επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη προϋποθέτει πως όλες οι πληροφορίες και τα δεδομένα σχετικά με τη λειτουργία του οργανισμού και των επιπτώσεων του έχουν ενσωματωθεί στον Απολογισμό σε ολοκληρωμένη και επικοινωνιακά απτή μορφή. Δίχως την παροχή μιας συνολικής εικόνας του οργανισμού, με μετρήσιμα και αξιόπιστα στοιχεία, πως μπορεί μια ομάδα ενδιαφερόμενων μερών να αξιολογήσει την επίδοση του οργανισμού, αλλά και να παρέχει συμβουλές και προτάσεις βελτίωσης των σχετικών δράσεων;

Η δημοσιοποίηση των ενεργειών και η επικοινωνία στα πλαίσια μιας βιώσιμης συμπεριφοράς πρέπει να ξεκινήσει από το εσωτερικό του οργανισμού, διασφαλίζοντας πως όλα τα αρμόδια μέλη είναι ενήμερα για τους στόχους, τις ευθύνες αλλά και τις επιπτώσεις των δράσεών τους. Απαιτείται η δημιουργία διαφανών καναλιών επικοινωνίας τα οποία συνδέουν όλα τα εσωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη, από τους υπαλλήλους μέχρι την Ανώτατη Διοίκηση.

Πολύ συχνά, εταιρίες φαίνεται να δίνουν έμφαση σε προγράμματα υποστήριξης του Ανθρώπινου Δυναμικού χωρίς όμως να υλοποιούν καμία ενέργεια σχετικά με την προώθηση της εταιρικής στρατηγικής και των υποστηρικτικών προγραμμάτων στους εργαζόμενους (σε όλα τα επίπεδα). Αρκετές φορές μάλιστα παρατηρείται πως τα εσωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη δεν έχουν λάβει καμία ενημέρωση σχετικά με την έκδοση του Απολογισμού ή δε γνωρίζουν τους στόχους και τις διαδικασίες διαχείρισης και συγκρότησης της στρατηγικής ΕΚΕ. Άλλες φορές, η Ανώτατη Διοίκηση δεν έχει καμία συμβολή στο σχεδιασμό ή στην εφαρμογή της στρατηγικής, και σε κάποιες περιπτώσεις δε λαμβάνουν πληροφόρηση για προβλήματα στην υλοποίηση προγραμμάτων ή/και ενεργειών ΕΚΕ. Ένας οργανισμός που δεν ενημερώνει το Ανθρώπινο Δυναμικό του για τις ενέργειες ΕΚΕ που υλοποιούνται και όπου η πλειοψηφία των εργαζομένων δεν έχει διαβάσει τον Απολογισμό Βιωσιμότητας, πώς θα μπορέσει να πείσει και να προωθήσει τη βιώσιμη εταιρική ταυτότητά του στα εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη;

7.1.4 Έλλειψη Διασφάλισης των Απολογισμών Βιωσιμότητας

Κατά κανόνα, οι Απολογισμοί Βιωσιμότητας διαμορφώνονται βάσει συγκεκριμένων προτύπων τα οποία υποδεικνύουν τη δομή και την ανάπτυξη του κειμένου. Πλην όμως, παρόλο που παρέχουν βασική καθοδήγηση σχετικά με το είδος και την

ποιότητα των πληροφοριών που χρειάζεται να ενσωματωθούν στον Απολογισμό, τα πρότυπα αυτά υλοποιούνται εθελοντικά και αφήνεται στη διάθεση της κάθε επιχείρησης να τα χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν. Επιπλέον, τα πρότυπα αυτά, που στηρίζονται από διεθνείς οργανισμούς όπως π.χ. το GRI ή το UNGC, δεν υποχρεώνουν την προσφυγή της επιχείρησης σε «τρίτους», σε ελεγκτές, για ανεξάρτητη αξιολόγηση ώστε να διαπιστώνεται και να επιβεβαιώνεται η ποιότητα και η εγκυρότητα των ισχυρισμών και των δεικτών επίδοσης που περιέχονται στον Απολογισμό.

Το GRI παρέχει την υπηρεσία ελέγχου/πιστοποίησης του επιπέδου της κλίμακας που δηλώνεται από την επιχείρηση (π.χ. αν ο Απολογισμός είναι επιπέδου Α ή Β ή Γ). Όμως, το επίπεδο αυτό εξαρτάται απλώς από τον αριθμό των παραμέτρων ή παραγόντων που επιλέγονται (από ένα σύνολο που υποδεικνύει το GRI βάσει των κατευθυντήριων Οδηγιών G3) να αναφερθούν στον Απολογισμό. Ο έλεγχος αυτός δε θεωρείται ως ένα είδος εξωτερικού ελέγχου ή διασφάλισης, γιατί δεν εξετάζει την εγκυρότητα του κειμένου, αλλά απλά εξετάζει τον πίνακα των Οδηγιών και το επίπεδο της κλίμακας GRI. Άλλωστε, το GRI συνιστά τη χρήση εξωτερικού ελέγχου / διασφάλισης και μάλιστα ενθαρρύνει, σηματοδοτεί και πριμοδοτεί την ενέργεια αυτή με τη χρήση του σήματος «+» στο επίπεδο κλίμακας (Α,Β,Γ) του Απολογισμού. Επισημαίνεται ότι το GRI δεν εξετάζει την εγκυρότητα της διασφάλισης, αλλά επιβεβαιώνει την ύπαρξη μιας τέτοιας δήλωσης στον Απολογισμό.

7.1.5 Έλλειψη Ολοκληρωμένης Ενημέρωσης σε Θέματα Βιωσιμότητας

Στους περισσότερους οργανισμούς, ο σχεδιασμός και η διαχείριση ενεργειών και προγραμμάτων ΕΚΕ ανατίθενται σε έναν «αρμόδιο» (άτομο ή τμήμα), συνήθως από το τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ή Μάρκετινγκ. Η διαμόρφωση μιας στρατηγικής ΕΚΕ αποτελεί πρωτίστως μια εσωτερική ενέργεια αξιολόγησης και αναδιάρθρωσης της εταιρικής στρατηγικής, η οποία, σε δεύτερο στάδιο, κοινοποιείται στο εξωτερικό περιβάλλον. Αρκετοί οργανισμοί, εστιάζοντας το ενδιαφέρον τους σε άμεσα επικοινωνιακά αποτελέσματα, προχωρούν ανάποδα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις δεν ενδιαφέρονται καθόλου για την εφαρμογή της υποτιθέμενης στρατηγικής στο εσωτερικό του οργανισμού.

Το παραπάνω πρόβλημα ανακύπτει κυρίως λόγω έλλειψη μιας σωστής εκπαίδευσης σε θέματα σχεδιασμού, εφαρμογής και διαχείρισης της στρατηγικής. Οι κατά κανόνα αρμόδιοι θεμάτων ΕΚΕ, ως σχετιζόμενοι κατά βάση με διαδικασίες μάρκετινγκ και δημοσίων σχέσεων, έχουν εμπειρία (επαγγελματική ή/και ακαδημαϊκή) στην ευρεία προβολή και δημιουργία μιας θετικής εικόνας γύρω από τη λειτουργία και τις δράσεις του οργανισμού, χωρίς να ασχολούνται, ως βασική αρμοδιότητα, με ενδο-εταιρικές ενέργειες χάραξης της εταιρικής στρατηγικής, με διαμόρφωση στόχων και με μεθόδους επίτευξής τους. Ευθύνη τους είναι να ερμηνεύσουν τους στόχους αυτούς και να τους μεταφέρουν με επικοινωνιακά από τρόπο στα εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη. Έτσι εξηγείται ότι τα αρμόδια αυτά άτομα αντιμετωπίζουν την ΕΚΕ ως ένα εργαλείο της διαχείρισης της φήμης του οργανισμού, χρησιμοποιώντας την ΕΚΕ και τον Απολογισμό Βιωσιμότητας ως προωθητικές πράξεις και επικοινωνιακά μηνύματα αναφορικά με την κοινωνία και το περιβάλλον.

Πέραν αυτών, η πλειοψηφία των εργαζομένων του οργανισμού, οι οποίοι καλούνται να κατανοήσουν και να εφαρμόσουν τους στόχους της στρατηγικής ΕΚΕ και διαδικασίες επίτευξής τους, δεν έχουν λάβει καμία εκπαίδευση για τη σημασία της ΕΚΕ στην επιχειρηματική αριστεία και βιωσιμότητα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι καν ενήμεροι για τις δράσεις και ενέργειες που υλοποιούνται. Πως λοιπόν μπορεί μια στρατηγική ΕΚΕ να είναι καθεαυτή βιώσιμη και πώς μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη συμπεριφορά του οργανισμού, όταν τα στελέχη που καλούνται να την υποστηρίξουν και να την υλοποιήσουν δεν γνωρίζουν τι εκφράζει, που στοχεύει, και τι σημαίνει στα πλαίσια της τωρινής και της μελλοντικής ανάπτυξης του οργανισμού;

7.2 Σε Ρυθμιστικό επίπεδο

7.2.1 Έλλειψη Υποχρεωτικής Έκδοσης Απολογισμών Βιωσιμότητας

Αν και, όπως ήδη αναφέρθηκε, η Ελληνική νομοθεσία καλύπτει βασικά ζητήματα ΕΚΕ όπως υγιεινή, ασφάλεια και συλλογική σύμβαση εργασίας, παρατηρείται έλλειψη κανονιστικών διατάξεων για την προώθηση της ΕΚΕ αλλά και για την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας.

Θα πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι η εμπλοκή του Κράτους σε θέματα επιχειρηματικής στρατηγικής και λειτουργίας δεν είναι πάντοτε αποτελεσματική και αποδεκτή από τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, η θεσμοθετημένη υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας σχετίζεται άμεσα με τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του επιχειρείν και των καλώς εννοούμενων συμφερόντων των διαφόρων κοινωνικών ομάδων ενδιαφερόμενων και ενδιαφερόμενων μερών που εκπροσωπούν την ευρύτερη κοινωνία αλλά και τούς επιχειρηματικούς φορείς.

Η εισαγωγή σχετικής νομοθεσίας θα αφορούσε στην υποχρέωση εκπόνησης και δημοσιοποίησης Απολογισμών Βιωσιμότητας από επιχειρήσεις και (τουλάχιστον τους κρατικούς) οργανισμούς. Για τη διαμόρφωση της δομής και του κειμένου της Έκθεσης, η ίδια η επιχείρηση θα είχε τον αποκλειστικό λόγο, βάσει των ιδιαίτερων λειτουργικών και στρατηγικών χαρακτηριστικών της. Η μόνη νομοθετημένη απαίτηση ως προς το περιεχόμενο θα μπορούσε να είναι η τεκμηρίωση της αποτελεσματικότητας (όσον αφορά τη σχετική αξιολόγηση και διαχείριση) των μέτρων που λαμβάνονται από την επιχείρηση για αντιμετώπιση των τυχόν κινδύνων που ανακύπτουν από τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της λειτουργίας της επιχείρησης.

7.2.2 Μη Απαίτηση του Χρηματιστηρίου Αθηνών Υποβολής Απολογισμών Βιωσιμότητας

Η μεταφορά της Ευρωπαϊκής Οδηγίας Εκσυγχρονισμού (2003/51/EC) στο Εθνικό Δίκαιο αποτελεί τη μόνη νομοθεσία που υποχρεώνει οργανισμούς εισηγμένους στο χρηματιστήριο να δημοσιοποιούν τους κινδύνους που συνδέονται με τα πάγια στοιχεία του ενεργητικού τους.

Μέχρι στιγμής στην Ελλάδα δεν υπάρχει καμία νομοθεσία που να υποχρεώνει την υποβολή Απολογισμών Βιωσιμότητας, είτε ενσωματωμένη στην Οικονομική Έκθεση είτε ως ανεξάρτητη αναφορά.

Η Χρηματιστηριακή Αρχή Αθηνών, ως βασικός εταίρος στην προώθηση ενός βιώσιμου (όχι μόνο με την οικονομική έννοια) χρηματοοικονομικού κλάδου, θα πρέπει να επιδιώκει την υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας από εισηγμένες εταιρίες με στόχο μια πιο σταθερή απόδοση των μετοχών.

Επιπροσθέτως, θα μπορούσε να διαμορφώσει κατάλληλους μηχανισμούς που να επιβάλλουν τη δομή και τον τρόπο παρουσίασης των Απολογισμών.

8. Προτάσεις διαχείρισης Απολογισμών Βιωσιμότητας στην Ελλάδα

Λόγω της επιδείνωσης της οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής κατάστασης, οι διάφοροι κοινωνικοί και επιχειρηματικοί εταίροι πρέπει να προσανατολιστούν σε καινοτόμους τρόπους ανάπτυξης. Η ΕΚΕ, και ιδιαίτερα η εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας, αποτελεί μια πρωτοβουλία προς την κατεύθυνση αυτή καθώς ανοίγει διεξόδους προς καινοτόμες δράσεις.

Βάσει των προβληματισμών που έχουν ήδη διατυπωθεί παραπάνω, αναφορικά με την εκπόνηση Απολογισμών Βιωσιμότητας στην Ελλάδα, και κατ' αντιστοιχία με αυτούς, παρακάτω παρουσιάζονται συγκεκριμένες προτάσεις.

8.1 Σε επίπεδο Εταιρικό

8.1.1 Σύνδεση της Στρατηγικής ΕΚΕ με την Εταιρική Στρατηγική

Χαρτογράφηση και Αξιολόγηση των Ενδιαφερόμενων Μερών

Η αναγνώριση των διαφόρων ομάδων ενδιαφερομένων μερών που επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη λειτουργία μιας επιχείρησης, αποτελεί το πρώτο στάδιο για τον καθορισμό ενός βιώσιμου πλαισίου λειτουργίας της επιχείρησης. Οι περισσότερες επιχειρήσεις αναφέρουν στις Εκθέσεις τους τις ομάδες ενδιαφερόμενων μερών που έχουν αναγνωριστεί και «χαρτογραφηθεί», όμως η διαδικασία αυτή γίνεται επιφανειακά. Η αναφορά σε βασικές ομάδες ενδιαφερόμενων μερών πρέπει να υποστηριχτεί με ανάλυση των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων και των επιρροών που προκύπτουν είτε από τη λειτουργία της επιχείρησης, είτε από την ύπαρξη και τη δραστηριότητα της ομάδας ενδιαφερόμενων μερών. Χαρτογράφηση και αξιολόγηση συνεπάγονται:

- αναγνώριση ύπαρξης αμφίδρομης επιρροής και επηρεασμού
- κατανόηση των επιδιώξεων (στόχων) της σχέσης με το κάθε ενδιαφερόμενο μέρος
- αναγνώριση κριτηρίων αξιολόγησης της αμφίδρομης επιρροής

- αποτίμηση της σημασίας της επιρροής (αναγνώριση σειράς προτεραιότητας) με χρήση συγκεκριμένων ποσοτικών ή/και ποιοτικών δεικτών επίδοσης.

Τα αποτελέσματα της χαρτογράφησης και αξιολόγησης των ενδιαφερόμενων μερών επιτρέπουν στην επιχείρηση να αναγνωρίσει ποιες ομάδες έχουν ύψιστη προτεραιότητα, ώστε να σχεδιάσει τα κατάλληλα προγράμματα ΕΚΕ. Επίσης, επιτρέπουν τη βελτίωση στη διαχείριση πόρων, μιας και όλες οι ενέργειες ΕΚΕ υλοποιούνται βάσει συσχέτισης των αναγκών και των προσδοκιών των ενδιαφερόμενων μερών με τη λειτουργία της επιχείρησης.

Διερεύνηση του Βιώσιμου Πλαισίου Λειτουργίας της Επιχείρησης

Η επιχείρηση χρειάζεται να κατανοήσει τις επιπτώσεις που δημιουργούνται σε όλο τον κύκλο λειτουργίας της, από την εύρεση, μεταφορά και χρήση πρώτων υλών, μέχρι τη διάθεση των προϊόντων της. *[Μια ταχύτατα εξελισσόμενη αντίληψη, που έχει περάσει και στη νομοθεσία ορισμένων χωρών, είναι ότι ο κύκλος της επιχείρησης πρέπει να περιλαμβάνει και τις επιπτώσεις από την τελική διάθεση του απορριπτόμενου ως απόβλητο προϊόντος]*. Σε κάθε στάδιο του κύκλου της λειτουργίας, χρειάζεται να πραγματοποιηθεί αξιολόγηση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων στις ήδη αναγνωρισμένες ομάδες ενδιαφερόμενων μερών. Αξιολογώντας τις επιπτώσεις αυτές, η επιχείρηση έχει την ευχέρεια να αναγνωρίσει τα βασικά πεδία επικέντρωσης του ενδιαφέροντος, τα οποία είναι κρίσιμα για τη βιωσιμότητα της και να σχεδιάσει κατάλληλα προγράμματα δράσης. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει στον οργανισμό να προσδιορίσει τις περιοχές επικοινωνίας και διαβούλευσης με τα ενδιαφερόμενα μέρη, ανά στάδιο λειτουργίας.

Κύριοι Δείκτες Επίδοσης

Η δημιουργία κύριων δεικτών επίδοσης (*key performance indicators*) αποτελεί βασικό πυλώνα στη διαχείριση της στρατηγικής ΕΚΕ. Μέσα από την παρακολούθηση των δεικτών επίδοσης, ο οργανισμός έχει τη δυνατότητα να αξιολογήσει την επίδοση του σε κάθε μια περιοχή επικέντρωσης, αλλά και να ενημερώσει τα ενδιαφερόμενα μέρη για την πρόοδό του ανά έτος.

Οι δείκτες επίδοσης που θα διαμορφωθούν πρέπει να είναι συμβατοί με συγκεκριμένα πρότυπα και κανόνες, να είναι κατανοητοί από τα ενδιαφερόμενα

μέρη, και να είναι σταθεροί διαχρονικά. Σε ό,τι αφορά την αποτύπωση μετρήσιμων δεικτών, όπως π.χ. η ποσότητα εκλυόμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ανά έτος, ο αριθμός ή/και το ποσοστό υπαλλήλων ανά κατηγορία ανθρώπινου δυναμικού και η χρηματική επένδυση σε κοινωνικά προγράμματα, πρέπει να τηρούνται οι κανόνες των διεθνώς αναγνωρισμένων συστημάτων μέτρησης. Εν γένει, η αξιολόγηση της επίδοσης συνεπάγεται συγκεκριμένη σκοπιά και συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης. Σε περιπτώσεις κριτηρίων που δεν επιδέχονται μέτρηση με συγκεκριμένες μονάδες (π.χ. η αποτελεσματικότητα κοινωνικών προγραμμάτων), οι δείκτες μπορεί ενδεχομένως να προκύπτουν μέσω ειδικά διαμορφωμένων ερωτηματολογίων.

Τα βασικά στοιχεία (βασικές προϋποθέσεις) ενός αποτελεσματικού δείκτη επίδοσης είναι τα εξής (Παναγιωτακόπουλος, 2010β και UNSD, 2000):

1. Συσχέτιση του δείκτη με *συγκεκριμένη σκοπιά* (δηλαδή, με συγκεκριμένο *ιεραρχικό επίπεδο*), *συγκεκριμένο στόχο* και *συγκεκριμένο κριτήριο*: Τίνος συστήματος (έργου, δράσης, ή πολιτικής) εκφράζει την επίδοση, ως προς *τί* και από *τίνας* τη σκοπιά.
2. Μονάδα μέτρησης, όπως π.χ. τόνοι/έτος, €/m, kg/m³, παράπονα/μήνα, % μείωσης.
3. Αποσαφήνιση της *μεθόδου μέτρησης* και του *φορέα* που κάνει τη μέτρηση.
4. Αποσαφήνιση του αν αύξηση του μέτρου (δηλαδή, της τιμής του δείκτη) σημαίνει βελτίωση της επίδοσης, από τη συγκεκριμένη σκοπιά, ή όχι.
5. Σχέση και αλληλεξάρτηση με άλλους δείκτες: Ποιους άλλους παράγοντες πρέπει να εξετάσουμε (ποιους δείκτες επίδοσης ποιων άλλων συστημάτων) πριν οδηγηθούμε σε συμπέρασμα.
6. Όρια ισχύος και εφαρμογής του δείκτη: Κάτω από ποιες *προϋποθέσεις*, από ποιες *διακυμάνσεις τιμών άλλων παραμέτρων* και για *ποιο χρονικό ορίζοντα* έχει νόημα ο δείκτης.

8.1.2 Σχεδιασμός Προγραμμάτων ΕΚΕ άμεσα Συνδεδεμένων με τη Λειτουργία

Η εφαρμογή μιας στρατηγικής επιβάλλει το συντονισμό και τη διαχείριση των διαφόρων πόρων που είναι απαραίτητοι ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η αποτελεσματικότητα της. Επιχειρήσεις και οργανισμοί που έχουν ορίσει ένα

πρόγραμμα δράσης ΕΚΕ θα πρέπει να σχεδιάσουν τις κατάλληλες ενέργειες ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των ενδιαφερόμενων μερών, να μειώσουν τις λειτουργικές τους επιπτώσεις, και να εξετάσουν τους πόρους που θα απαιτηθούν για να επενδυθούν ανά ενέργεια.

Η ενσωμάτωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στην αξιολόγηση ή αποτίμηση προϊόντων και υπηρεσιών προσδίδει ώθηση σε πολιτικές δημιουργίας προγραμμάτων ΕΚΕ, δίνοντας ταυτόχρονα την ευκαιρία στις επιχειρήσεις να δεσμευτούν με τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη. Τέτοιου είδους ενέργειες προωθούν νέα υποδείγματα βιώσιμης συμπεριφοράς που λαμβάνουν υπόψη την υπευθυνότητα στην κατανάλωση και την οικολογική αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα. Οι ενέργειες αυτές συνδέονται άμεσα με αύξηση των εσόδων, καθώς βελτιώνουν την αποδοτικότητα και αυξάνουν το μερίδιο αγοράς. Όμως, για να υλοποιηθούν σωστά, οι επιχειρήσεις χρειάζεται να αναδιαρθρώσουν και να επαναπροσδιορίσουν τις διαδικασίες και τους τρόπους παραγωγής των προϊόντων και υπηρεσιών τους (από το σχεδιασμό των προϊόντων/υπηρεσιών μέχρι την κατανάλωση και διάθεση τους από τους τελικούς καταναλωτές/χρήστες).

Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την κοινωνική δέσμευση των επιχειρήσεων, η επιδείνωση της οικονομικής κρίσης στη χώρα έχει δημιουργήσει την ανάγκη για αναγνώριση των κρίσιμων πτυχών της κοινωνικής αντίδρασης και για επικέντρωση σε αυτές. Αυτά τα πεδία επικέντρωσης συνδέονται άμεσα με την οικονομική βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων ΕΚΕ τα οποία αποδεικνύουν την έμπρακτη συμβολή των επιχειρήσεων στην κοινωνία. Π.χ. ο σχεδιασμός κοινωνικών προγραμμάτων για τους Νέους αποτελεί μια σημαντική περιοχή η οποία έχει επηρεαστεί άμεσα από την οικονομική κρίση και οποιαδήποτε ενέργεια προς όφελος των Νέων μπορεί να αποφέρει πολλαπλασιαστικό όφελος στην οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη της τοπικής αλλά και ευρύτερης κοινωνίας.

8.1.3 Εδραίωση Εσωτερικής Διαφάνειας και Επικοινωνίας Θεμάτων ΕΚΕ

Εκτός από την ενεργή συμμετοχή του αρμόδιου (ατόμου ή τμήματος) στην υλοποίηση της στρατηγικής ΕΚΕ, σημαντική είναι η συνεισφορά των άλλων εργαζομένων, κυρίως των μελών της Ανώτατης Διοίκησης. Για τη μέγιστη

αποτελεσματικότητα της στρατηγικής, όλα τα εσωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη θα πρέπει να είναι ενήμερα για τη σημασία της ΕΚΕ και για τους στόχους, ανά πεδίο επικέντρωσης και ανά λειτουργία της επιχείρησης.

Οι ανωτέρω ενέργειες μπορούν να επιτευχθούν με την υλοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων, την έκδοση ενημερωτικού υλικού αλλά και την ενσωμάτωση των συγκεκριμένων στόχων της ΕΚΕ στο προσωπικό πλάνο ανάπτυξης των εργαζομένων.

Εκπαιδευτικά Σεμινάρια

Η υλοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων σε θέματα ΕΚΕ θα καλύψει το κενό μεταξύ της πραγματικής σημασίας ΕΚΕ και των εντυπώσεων που επικρατούν, ιδιαίτερα ανάμεσα σε διευθυντές και ανώτατα στελέχη, η πλειοψηφία των οποίων θεωρεί πως η ΕΚΕ είναι μια δευτερεύουσα ενέργεια εντασσόμενη στο πεδίο των δημόσιων σχέσεων, μη-υποχρεωτική από τη νομοθεσία και «δαπανηρή».

Η εκπαίδευση σε θέματα ΕΚΕ πρέπει να παρουσιάζει τις διεθνείς, τοπικές και κλαδικές τάσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη και να τις συνδέει με τους στόχους και τη στρατηγική ΕΚΕ της επιχείρησης. Επίσης, τα σεμινάρια πρέπει να υλοποιούνται μεθοδικά και συστημικά και να παρέχονται σε όλα τα εσωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη.

Ενημέρωση Υπαλλήλων σχετικά με την Επίτευξη των Στόχων ΕΚΕ

Όλοι οι εργαζόμενοι χρειάζεται να είναι ενήμεροι για τους στόχους που έχουν τεθεί στα πλαίσια εφαρμογής της Στρατηγικής ΕΚΕ, αλλά και για τις προσδοκίες του οργανισμού σχετικά με τη συμβολή τους. Με τη χάραξη της στρατηγικής ΕΚΕ, κάθε εργαζόμενος θα πρέπει να γνωρίζει το ρόλο του τμήματός τους και του ίδιου προσωπικά στην εφαρμογή της στρατηγικής.

Οι ευθύνες και τα καθήκοντα θα πρέπει να κατανεμηθούν σε όλες τις βαθμίδες προσωπικού, από τα Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και την Ανώτατη Διοίκηση, μέχρι τους εργαζομένους στα επιτελικά στρώματα, τα εργοστάσια, τις υποστηρικτικές υπηρεσίες και τις μονάδες παραγωγής.

Προϋπόθεση για την υλοποίηση όλων των ανωτέρω αποτελεί η δημιουργία εκείνων

των διαδικασιών και κανονισμών μέσω των οποίων διασφαλίζεται ο εσωτερικός έλεγχος, συντονισμός και διαφάνεια στην επιχείρηση.

Συντονισμός, Ενημέρωση και Εκθέσεις Προόδου για τις Δράσεις της ΕΚΕ

Όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη στο εσωτερικό της επιχείρησης (με άλλα λόγια, όλοι οι εργαζόμενοι) πρέπει να ενημερώνονται τακτικά σχετικά με τις εξελίξεις και την πρόοδο της στρατηγικής ΕΚΕ. Ανακοινώσεις πρέπει να αναρτώνται στο ενδο-δίκτυο (*intranet*) και να ενσωματώνονται σε ενημερωτικά δελτία, ώστε η επιχείρηση να διασφαλίζει πως όλοι οι εργαζόμενοι είναι ενήμεροι.

Επίσης, με την έκδοση του Απολογισμού Βιωσιμότητας, η επιχείρηση πρέπει να προωθεί τρόπους συλλογής των απόψεων του ανθρωπίνου δυναμικού στα Τμήματα που σχετίζονται με τις επιπτώσεις της λειτουργίας της. Τα εσωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη καλούνται να εξετάσουν τον Απολογισμό Βιωσιμότητας της επιχείρησης και να προσφέρουν τη γνώμη τους για την εταιρική απόδοση σε κάθε τομέα που αφορά στη βιώσιμη συμπεριφορά. Η συλλογή απόψεων των ενδιαφερόμενων μερών υλοποιείται είτε χρησιμοποιώντας το ενδο-δίκτυο, με την προώθηση ερωτηματολογίων που καλούν τους υπαλλήλους να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, είτε μέσω δειγματοληπτικών συνεντεύξεων.

8.1.4 Εδραίωση Εξωτερικής Διαφάνειας και Επικοινωνίας Θεμάτων ΕΚΕ

Στο βαθμό που ελλείπει μια συστηματική αμφίδρομη επικοινωνία και δέσμευση της επιχείρησης με τα εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη, δεν μπορεί, στους Απολογισμούς Βιωσιμότητας, να τεκμηριωθεί «βελτιστοποίηση» των προγραμμάτων ΕΚΕ. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τα κοινωνικά προγράμματα, οι περισσότερες επιχειρήσεις δεν δείχνουν και δεν εξηγούν στους Απολογισμούς τους τον τρόπο με τον οποίο οι απόψεις των εξωτερικών ενδιαφερόμενων μερών έχουν ενσωματωθεί.

Ενημέρωση και Επικοινωνία με τα Εξωτερικά Ενδιαφερόμενα Μέρη

Η διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη αποτελεί βασική πτυχή της παρακολούθησης και αξιολόγησης της στρατηγικής ΕΚΕ. Μόνο μέσω της επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορεί ένας οργανισμός να αποτυπώσει

ποιοτικά δεδομένα σχετικά με την απόδοση της στρατηγικής ΕΚΕ, όσον αφορά τη μείωση ή/και τον έλεγχο των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών επιπτώσεων.

Ο Απολογισμός Βιωσιμότητας αποτελεί ένα βασικό εργαλείο επικοινωνίας. Δεν είναι το αποτέλεσμα ή το συμπέρασμα μιας διαδικασίας, αλλά το συνεχώς εξελισσόμενο εργαλείο προσαρμογής ή/και βελτίωσης στόχων και διαδικασιών, εργαλείο ελέγχου με έντονο το στοιχείο της ανάδρασης. Εν τούτοις, αυτό δεν μπορεί να εκληφθεί ως αυτονόητο. Αρκετοί οργανισμοί ή επιχειρήσεις δεν κατανοούν πως ο Απολογισμός Βιωσιμότητας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθηση της υλοποιήσιμης στρατηγικής ΕΚΕ και για τη συλλογή παρατηρήσεων από σημαντικές ομάδες ενδιαφερόμενων μερών. Χρησιμοποιώντας τον Απολογισμό, οι οργανισμοί μπορούν να διαμορφώσουν ειδικούς τρόπους επικοινωνίας στην προώθηση των ενεργειών ΕΚΕ που έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί, σε ανταπόκριση των αναγκών και απαιτήσεων συγκεκριμένων ομάδων ενδιαφερόμενων μερών.

Ο τρόπος επικοινωνίας και δημοσιοποίησης του Απολογισμού αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό κομμάτι της στρατηγικής ΕΚΕ. Αρκετοί οργανισμοί και επιχειρήσεις, στοχεύοντας (άμεσα) στην εξοικονόμηση χαρτιού και (έμμεσα) στη βελτίωση ανθρακικού τους αποτυπώματος, επιλέγουν καινοτόμους τρόπους που βασίζονται στη χρήση του Internet και των κοινωνικών δικτύων (social media). Άλλοι οργανισμοί αναρτούν τους Απολογισμούς στην ιστοσελίδα τους και δημιουργούν διαδραστικούς τρόπους πλοήγησης στις διάφορες θεματικές ενότητες, με σκοπό οι επισκέπτες να διαβάσουν τις διάφορες πληροφορίες προόδου αλλά και να εκφράσουν τη γνώμη ή και τις παρατηρήσεις τους. Οι προσεγγίσεις αυτές, εκτός του ότι εξυπηρετούν στη συλλογή πολύτιμων πληροφοριών, φέρνει σε άμεση επαφή τον οργανισμό με βασικά ενδιαφερόμενα μέρη ή και τρίτους.

Δέσμευση με Εξωτερικά Ενδιαφερόμενα Μέρη

Εξ ορισμού, η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη συνεπάγεται παράλληλη και ισορροπημένη λειτουργία των διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών που επηρεάζονται μεταξύ τους αλλά και που αλληλοεξαρτώνται. Ο απώτερος σκοπός οποιασδήποτε ενέργειας επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη είναι η επίτευξη μιας διμερούς δέσμευσης η οποία βασίζεται στους πυλώνες της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης.

Όμως, η επίτευξη μιας ενεργούς δέσμευσης απαιτεί τη συμβολή αμφοτέρων των πλευρών: του οργανισμού/επιχείρησης και των ομάδων των ενδιαφερόμενων μερών. Εάν τα ενδιαφερόμενα μέρη δε νοιώθουν την ανάγκη να συμβάλουν σε αυτή την προσπάθεια, σημαίνει πως είτε η εταιρία δεν τους έχει προσεγγίσει σωστά, είτε δεν κατανοούν τις επιπτώσεις του οργανισμού στη δική τους βιωσιμότητα. Αντί ο οργανισμός να εκμεταλλευτεί αυτήν την άγνοια από τα ενδιαφερόμενα μέρη προς όφελός του, θα πρέπει να τους εξηγήσει, με ένα αποτελεσματικό τρόπο επικοινωνίας, τους λόγους για την ανάγκη ενεργούς δέσμευσής τους.

Ένας συνήθης τρόπος αλληλο-δέσμευσης του οργανισμού με τα εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη είναι η *διοργάνωση εκδηλώσεων ανοιχτού διαλόγου*. Στα πλαίσια επίτευξης μιας διμερούς δέσμευσης με τα ενδιαφερόμενα μέρη, οι οργανισμοί συγκεντρώνουν ομάδες ενδιαφερόμενων μερών και συντονίζουν δομημένη συζήτηση σε θέματα που αφορούν το σχεδιασμό, την εφαρμογή και τη βελτίωση της στρατηγικής ΕΚΕ. Σκοπός της εκδήλωσης και του διαλόγου είναι η συλλογή αναλυτικών πληροφοριών σχετικά με τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τις απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών. Ο διάλογος αναπτύσσεται μέσω ανοιχτών ερωτήσεων. Ο συντονιστής αναφέρεται σε κάθε ενέργεια του οργανισμού που έχει εφαρμοστεί ή επιδιώκεται να εφαρμοστεί ξεχωριστά και αφήνει τα ενδιαφερόμενα μέρη να καταθέσουν την άποψή τους. Για την όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική εφαρμογή ενός διμερούς διαλόγου, ο οργανισμός πρέπει να δημιουργήσει ένα θετικό και χωρίς προκαταλήψεις περιβάλλον, ώστε οι συμμετέχοντες να νιώθουν άνετα και να μη φοβούνται να εκφράσουν τις απόψεις τους.

Εξωτερική Διασφάλιση Απολογισμών Βιωσιμότητας

Η ενσωμάτωση δήλωσης διασφάλισης (external assurance) αποτελεί βασική ενέργεια στην εξέταση της ορθότητας, αντικειμενικότητας και πληρότητας του Απολογισμού Βιωσιμότητας. Για τη δημιουργία της Δήλωσης θα πρέπει να γίνει εξωτερικός έλεγχος από «τρίτο μέρος» (external assurer) το οποίο εξετάζει τους όρους αναφοράς του Απολογισμού, τις δηλώσεις και τους υποστηρικτικούς δείκτες επίδοσης και τον αξιολογεί με αναφορά σε αναγνωρισμένο πρότυπο διαμόρφωσης Απολογισμών.

Η δήλωση εξωτερικής διασφάλισης θα πρέπει να αναφέρει όλες τις ανωτέρω περιοχές αξιολόγησης και τη σχέση του εξωτερικού ελεγκτή με την εταιρία/οργανισμό κάτοχο του Απολογισμού.

Επίσης, για λόγους αντικειμενικότητας, ο εξωτερικός ελεγκτής (external assurer) της δήλωσης του Απολογισμού δε θα πρέπει να έχει διατελέσει σύμβουλος του οργανισμού στη δημιουργία του Απολογισμού.

8.2 Σε επίπεδο Ρυθμιστικό

8.2.1 Προώθηση της ΕΚΕ στο Εθνικό Πλαίσιο Ανάπτυξης

Χώρες που έχουν ήδη εφαρμόσει νομοθεσία σχετικά με την προώθηση της ΕΚΕ κατανοούν τα οφέλη των ενεργειών αυτών στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των οργανισμών, στην προσέλκυση επενδύσεων και στην μεγιστοποίηση της αξίας του πλούτου που παρέχεται στους πολίτες.

Η υιοθέτηση και η εφαρμογή πρακτικών ΕΚΕ μπορούν να υποστηριχθούν μέσα από τη δημιουργία ενός νομοθετικού περιβάλλοντος που να ευνοεί και να επιβραβεύει τέτοιες ενέργειες. Οι ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να θέσουν υψηλούς στόχους σχετικά με τη γνωστοποίηση ελάχιστων απαιτήσεων, αλλά και να δώσουν το περιθώριο για την εθελοντική ή/και καινοτόμα δημοσιοποίηση της επίδοσης σε θέματα βιωσιμότητας από τους οργανισμούς.

Η εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα για τη διαχείριση και τη δημοσιοποίηση της επίδοσης ΕΚΕ αποτελεί μια τέτοια πράξη. Σε ανταπόκριση των εξελίξεων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, τη Πολιτεία θα μπορούσε να συμβάλει έμπρακτα στην προώθηση της ΕΚΕ μέσω των κάτωθι ενεργειών:

- Τη δημιουργία μιας Εθνικής Στρατηγικής ΕΚΕ, μέσω της οποίας θα αναπτύσσονταν και διαδίδονταν γνώσεις και εργαλεία για την υποστήριξη της ΕΚΕ.
- Την εισαγωγή νομοθεσίας για την υποχρεωτική έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας τουλάχιστον από κρατικές και μεγάλες επιχειρήσεις (του μεγέθους οριζόμενου βάσει ανθρωπίνου δυναμικού ή κύκλου εργασιών).

Η Πολιτεία μπορεί επίσης να αποφέρει θετικές κοινωνικές αλλαγές στην επίτευξη αναπτυξιακών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων μέσω

- της προώθησης και της ευαισθητοποίησης του κοινού σε θέματα ΕΚΕ και
- της ενθάρρυνσης και διαβούλευσης, μέσω συμπράξεων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα.

Η υποστήριξη δράσεων ΕΚΕ από την Πολιτεία εκπέμπει ένα θετικό μήνυμα στους δυνάμει επενδυτές. Για τη σωστή προώθηση της καινοτομίας και της εθελοντικής δημοσιοποίησης των δεικτών επίδοσης μιας επιχείρησης σε θέματα βιωσιμότητας, οι ρυθμιστικές αρχές, πέραν των ελάχιστων νομοθετικών απαιτήσεων, θα πρέπει να προχωρήσουν σε ενέργειες που θα λειτουργούσαν ως κίνητρα ή διευκολύνσεις για επιχειρήσεις να εισάγουν πολιτικές ΕΚΕ. Τέτοιες ενέργειες θα μπορούσαν να είναι και οι εξής:

- Σαφής ορισμός και επεξήγηση της ΕΚΕ και του ρόλου της στην Ελλάδα.
- Διερεύνηση πέραν της κοινωνικής υπευθυνότητας και προώθηση της εταιρικής υπευθυνότητας η οποία ενσωματώνει τις υποχρεώσεις, τα δικαιώματα και την εταιρική στρατηγική των εταιριών.
- Προβολή του ρόλου των επιχειρηματικών συνδέσμων στην προώθηση της δέσμευσης των επιχειρήσεων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης, στη σύλληψη και στην επικοινωνία καλών πρακτικών και στην επίλυση ζητημάτων συλλογικής δράσης.
- Προσδιορισμός του ρόλου των επιχειρηματιών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης.
- Ευαισθητοποίηση των περιφερειακών και τοπικών εταίρων, αλλά και των κοινωνικών εταίρων σε θέματα ΕΚΕ.
- Επικέντρωση σε πρακτικές οδηγίες και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στην εφαρμογή συγκεκριμένων και βιώσιμων στόχων.

8.2.2 Οδηγία για την Υποχρεωτική Έκδοση Απολογισμών Βιωσιμότητας από Εισηγμένους Οργανισμούς

Προτείνεται εδώ το εξής: Η Χρηματιστηριακή Αρχή Αθηνών, στα πλαίσια προώθησης «βέλτιστων» πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης και ενός βιώσιμου χρηματοοικονομικού κλάδου, θα πρέπει να ακολουθήσει τις πρακτικές των

αντίστοιχων με αυτήν Ευρωπαϊκών Αρχών και να εκδώσει Οδηγία για την υποχρεωτική σύνταξη και δημοσιοποίηση Απολογισμών Βιωσιμότητας από οργανισμούς εισηγμένους στο Χρηματιστήριο. Οι Απολογισμοί θα καταγράφουν πώς αξιολογούνται και πώς αντιμετωπίζονται οι περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί κίνδυνοι του κάθε εισηγμένου οργανισμού. Προτείνεται, επίσης, όπως το Χρηματιστήριο

- απαιτεί την ενσωμάτωση στους Απολογισμούς ενός ελάχιστου αριθμού δεικτών επίδοσης (μεταξύ υποδεικνυόμενων) ή/και
- διαμορφώσει ένα πρότυπο που να παρέχει συγκεκριμένες κατευθυντήριες -- υποχρεωτικές – οδηγίες
- απαιτεί οι Απολογισμοί Βιωσιμότητας να εκδίδονται ως ανεξάρτητες αλλά ολοκληρωμένες εκθέσεις, οι οποίες όμως να ενσωματώνουν την οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική επίδοση³⁴.

9. Συμπεράσματα

Ένα κεντρικό και πρακτικό συμπέρασμα της παρούσας μελέτης είναι ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις κατανοούν σε ικανοποιητικό βαθμό την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις κοινωνικού και περιβαλλοντικού περιεχομένου και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του αριθμού των δημοσιευμένων Απολογισμών Βιωσιμότητας.

Εκείνο όμως που οι Ελληνικές επιχειρήσεις δεν κάνουν –και το οποίο είναι ανάγκη αντιμετωπιστεί ταχύτατα είτε από τις ίδιες είτε από κάποια ρυθμιστική Αρχή -- είναι η ενσωμάτωση των ενεργειών αυτών στην εταιρική στρατηγική. Αυτή η ενσωμάτωση θα μειώσει τους επιχειρηματικούς κινδύνους και θα προάγει τη βιώσιμη διαχείριση. Προς το σκοπό αυτό, σε κάθε ενδιαφερόμενη επιχείρηση απαιτείται καταρχήν μια εσωτερική αξιολόγηση του λειτουργικού της περιβάλλοντος με στόχο τη διασφάλιση ότι, η οποιαδήποτε επένδυση και κατανομή χρηματικών πόρων θα είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη προκαθορισμένων στόχων που (υποτίθεται ότι) συμβάλλουν στη βιωσιμότητα της επιχείρησης και, γενικότερα, στη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας.

---

³⁴ “Integrated Reporting”

Η χρήση των Απολογισμών Βιωσιμότητας φαίνεται να εδραιώνεται ως ένας βασικός τρόπος αποτύπωσης, δημοσιοποίησης και επικοινωνίας ενεργειών, στις οποίες προβαίνουν οι οργανισμοί (ιδιωτικοί και δημόσιοι) για αντιμετώπιση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων. Επιπροσθέτως δε, οι Απολογισμοί αυτοί τείνουν να εκπονούνται βάσει συγκεκριμένων και διεθνώς αποδεκτών προδιαγραφών και να «παράγουν» μετρήσιμους δείκτες επίδοσης.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εξελίξεις επιβεβαιώνουν την καθιέρωση (στο εγγύς μέλλον) των Απολογισμών Βιωσιμότητας ως μια βασική, ετήσια, νομοθετικά υποχρεωτική ενέργεια των επιχειρήσεων.

Η χώρα μας θα πρέπει να αξιολογήσει τις ενέργειες που άλλα κράτη της Ε.Ε έχουν ήδη υιοθετήσει και να προχωρήσει σε νομοθετικές ρυθμίσεις που να υποχρεώνει τη δημοσιοποίηση της συνολικής επίδοσης των οργανισμών σε θέματα βιωσιμότητας, αλλά και να υποστηρίζει εταιρίες/οργανισμούς μέσω επικέντρωσης σε συγκεκριμένες περιοχές κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες του GRI, ως βασικό πρότυπο Απολογισμών Βιωσιμότητας, θα συνεχίσουν να έχουν καθοδηγητικό ρόλο στη διαμόρφωση των Απολογισμών Βιωσιμότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. 2Sustain, 2009. Ανακοίνωση *BASF CSR Report Wins Award, Combines Financial and Sustainability Reporting*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://2sustain.com/2009/12/basf-csr-report-wins-award-combines-financial-and-sustainability-reporting.html>> [Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2011].
2. AccountAbility, 2008. *AA Πρότυπο Αρχών Υπευθυνότητας*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.accountability.org/images/content/3/4/342.pdf>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
3. ActionAid Hellas, 2008. *Οι Στόχοι της Χιλιετίας*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.actionaid.gr/MDGoals>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
4. Advocate/Burson-Marsteller, 2011. Έρευνα *Εμπιστοσύνη και Εταιρικός Σκοπός*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <http://issuu.com/advocateburson-marsteller/docs/trust_and_purpose_web_brochure?mode=embed&layout=http%3A%2F%2Fskin.issuu.com%2Fv%2Fcolor%2Flayout.xml&backgroundColor=CCCCCC&showFlipBtn=true>. [Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2011].
5. Ararat, M., 2006. *Corporate Social Responsibility across Middle East and North Africa*. [διαδίκτυο] World Bank Working Paper. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://research.sabanciuniv.edu/802/1/stvkaf07a66.pdf>>. [Πρόσβαση 17 Οκτωβρίου 2011].
6. Asongu J. J., 2007. *Strategic Corporate Social Responsibility in Practice*. 1^η έκδοση. Greenview Publishing Company.
7. Carbon Disclosure Project (CDP), 2010. *Overview*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<https://www.cdproject.net/en-US/WhatWeDo/Pages/overview.aspx>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
8. CERES, 2010. *History and Impact*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.ceres.org/about-us/our-history>>. [Πρόσβαση 17 Οκτωβρίου 2011].
9. Corporate Sustainability Reporting, 2011. *Spanish Legal Framework about Reporting*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.reportingcsr.org/spain-p-196.html>>. [Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2011].
10. CSRdk.gov, 2010. Δελτίο Τύπου *Brian Mikkelsen: Businesses are focusing on Corporate Social Responsibility*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.csrgov.dk/sw64851.asp>>. [Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2011].

11. CSRgov.dk, 2010. *Statutory requirements on reporting CSR*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.csrgov.dk/sw51190.asp>>. [Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2011].
12. CSR Europe, 2010. Έκθεση “A Guide to CSR in Europe”. Σελίδα 23. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.csreurope.org/data/files/2342aguidetocsr02.pdf> >. [Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2011].
13. CSR Europe, 2010. Έκθεση “A Guide to CSR in Europe”. Σελίδα 20. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.csreurope.org/data/files/2342aguidetocsr02.pdf> >. [Πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2011].
14. CSR Europe, 2011. *European Alliance for CSR*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.csreurope.org/pages/en/alliance.html>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
15. CSR Hellas, 2010. *Υπογράφηκε η Χάρτα Επιχειρήσεων Κατά της Κλιματικής Αλλαγής - Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://www.csrhellas.org/portal/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=1560&Itemid=189>. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
16. European Commission. *Corporate Social Responsibility*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=en>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
17. European Commission, 2011. *Responsible and Sustainable Business- Multi-Stakeholder Forum on CSR*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη Ιστοσελίδα: < http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/multi-stakeholder-forum/index_en.htm >. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
18. European Commission. *New European Policy. Sustainable and Responsible Business Corporate Social Responsibility (CSR)*. DG Enterprise and Industry. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/index_en.htm>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
19. European Commission, 2001. *Προώθηση ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/el/com/2001/com2001_0366e101.pdf>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
20. Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. *Global Compact*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://www.csrhellas.org/portal/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1439&Itemid=217&lang=>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].

21. Global Reporting Initiative (GRI). *About GRI*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <https://www.globalreporting.org/Information/about-gri/Pages/default.aspx>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
22. Global Reporting Initiative (GRI). *Sustainability Disclosure Database*. Φίλτρα επιλογής “2009” και “2010”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://database.globalreporting.org/search>>. [Πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2012].
23. Global Reporting Initiative (GRI), 2010. *Learn How State Owned Companies Take Lead in Sustainability Reporting (27 Μαΐου 2010)*, GRI Training and Workshops. [Διαδικτυακή μετάδοση] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://vimeo.com/13700365> >. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
24. Global Reporting Initiative (GRI), 2011. *Απολογισμός Βιωσιμότητας*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <https://www.globalreporting.org/languages/greek/Pages/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%92%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82.aspx>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
25. Global Reporting Initiative (GRI), 2011. *Spain enacts legislation on sustainability reporting following in the footsteps of Sweden, the Netherlands and China*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <https://www.globalreporting.org/information/news-and-press-center/Pages/Spain-enacts-legislation-on-sustainability-reporting-following-in-the-footsteps-of-Sweden,-the-Netherlands-and-China.aspx> >. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
26. Global Reporting Initiative (GRI), 2011. *Sustainability Disclosure Database*. Χώρες επιλογής “UAE, Egypt, Jordan, Israel, Saudi Arabia” και “έτος 2010 & 2009”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://database.globalreporting.org/search> >. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
27. Global Reporting Initiative (GRI), 2011. *Sustainability Disclosure Database*. Χώρες επιλογής “Greece” και “έτος 2010 & 2009”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://database.globalreporting.org/search> >. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
28. Global Reporting Initiative (GRI), 2011. *Ελληνική Σελίδα*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <https://www.globalreporting.org/languages/greek/Pages/default.aspx>>. [Πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2011].
29. International Integrated Reporting Committee (IIRC), 2011. *Key Milestones for IR*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.theiirc.org/about/the-work-plan/>>. [Πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2011].

30. KPMG, 2011. *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*. Σελ. 25. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
31. KPMG, 2011. *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*. Σελίδα 20. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
32. KPMG, 2011. *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*. Σελίδα 15. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
33. KPMG, 2011. *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*. Σελίδα 14. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
34. KPMG, 2011. *International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011*. Σελίδα 9. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.kpmg.com/PT/pt/IssuesAndInsights/Documents/corporate-responsibility2011.pdf>>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
35. OECD, 2004. *OECD Principles of Corporate Governance*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
36. OECD, 2007. *Recent Trends and Regulatory Implications in Socially Responsible Investment for Pension Funds*. OECD Roundtable on Corporate Responsibility: The OECD guidelines for Multinational Enterprises and the Financial Sector. Σελίδα 21. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.oecd.org/dataoecd/3/0/38550550.pdf> >. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
37. Παναγιωτακόπουλος, Δ., 2010α, [Η Αειφορική Διάσταση των Επενδύσεων: Οικονομική Βιωσιμότητα, Περιβαλλοντική Αποδοχή και Αειφορική Επίδοση](#), 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΕΔΕ, «Βιώσιμη Παραγωγή και Πράσινη Επιχειρηματικότητα», Δεκέμβριος 2010).
38. Παναγιωτακόπουλος, Δ. 2010β, [Δείκτες Βιώσιμης Επίδοσης: Βασικές Έννοιες και Περιπτώσεις Εφαρμογής](#), 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΕΔΕ, «Βιώσιμη Παραγωγή και Πράσινη Επιχειρηματικότητα», Δεκέμβριος 2010).
39. Panteli C., 2011. *Investors call for sustainability breakdown in annual reports*. BusinessGreen. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <

- <http://www.businessgreen.com/bg/news/2110579/investors-sustainability-breakdown-annual-reports>>. [Πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2011].
40. Principles for Responsible Investment, 2011. *About Us*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη Ιστοσελίδα: < <http://www.unpri.org/about/>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
41. Rat für Nachhaltigkeitsrat Entwicklung, 2011. *Dialogue on German sustainability Code*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.nachhaltigkeitsrat.de/en/projects/projects-of-the-council/deutscher-nachhaltigkeitskodex/> >. [Πρόσβαση 25 Οκτωβρίου 2011].
42. SenterNovem, 2010. *What is Sustainable Procurement*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://www.senternovem.nl/sustainableprocurement/what_is_it_about/index.ap. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
43. Siddy, D., 2009. *Exchanges and Sustainable Investment*. Delsus Limited for the World Federation of Exchanges. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.world-exchanges.org/sustainability/WFE-ESG.pdf>>. [Πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2011].
44. SOLIDAR. *Telling the Story: Corporate Social Reporting*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <http://www.solidaridad.org/uploads/documentos/documentos_SOLIDAR_Corporate_Social_Responsibility_df014fda.pdf>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
45. Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), 2011. *Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.sevbcsd.org.gr/who-we-are>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
46. Tepper M. & Tepper J., 2003. *A brief history of social reporting*. Business Respect. Τεύχος 51. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://www.mallenbaker.net/csr/page.php?Story_ID=857 >. [Πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2011].
47. The World Business Council for Sustainable Development, 2000. *Making Good Business Sense*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.wbcsd.org/web/publications/csr2000.pdf>>. [Πρόσβαση 18 Οκτωβρίου 2011].
48. UNEP and KPMG, 2006. *Carrots and Sticks for Starters* Σελίδα 22. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/reporting-disclosure/swedishpresidency/files/surveys_and_reports/carrots_and_sticks_-_kpmg_and_unep_en.pdf >. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
49. UNEP, GRI, KPMG and University of Stellenbosch Business School, 2010. *Carrots and Sticks-Promoting Transparency and Sustainability*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <

- <https://www.globalreporting.org/resource/library/Carrots-And-Sticks-Promoting-Transparency-And-Sustainability.pdf>>. [Πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2011].
50. United Nations. *Millennium Development Goals*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.un.org/millenniumgoals/index.shtml>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
51. United Nations, 2001. *Environmental Management Accounting Procedures and Principles*. Τμήμα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.un.org/esa/sustdev/publications/proceduresandprinciples.pdf>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
52. United Nations, 1987. *Our Common Future*. Brundtland Commission. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>>. [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2011].
53. United Nations Global Compact (UNGC), 2011. *Participants & Stakeholders*. Φίλτρα επιλογής “Αλβανία, Αυστρία, Λευκορωσία, Βέλγιο, Βοσνία Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γεωργία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κόσσοβο, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, ΦΥΡΟΜ, Μάλτα, Μολδαβία, Μονακό, Μαυροβούνιο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.unglobalcompact.org/participants/search>>. [Πρόσβαση: 4 Ιανουαρίου 2012].
54. United Nations Global Compact (UNGC), 2011. *Participants & Stakeholders*. Φίλτρα επιλογής “ Αλγερία, Μπαχρέιν, Αίγυπτος, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Ιορδανία, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Ομάν, Παλαιστίνη, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Τυνησία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Υεμένη”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.unglobalcompact.org/participants/search>>. [Πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2012].
55. United Nations Global Compact (UNGC), 2011. *Participants & Stakeholders*. Φίλτρα επιλογής “ Κύπρος”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.unglobalcompact.org/participants/search>>. [Πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2012].
56. United Nations Global Compact (UNGC), 2011. *Participants & Stakeholders*. Φίλτρα επιλογής “ Greece”. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.unglobalcompact.org/participants/search>>. [Πρόσβαση 4 Ιανουαρίου 2012].
57. UNSD, 2000. United Nations Sustainable Development. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodologies, 2000, www.un.org/esa/sustdev/.

58. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ). Ανακοίνωση *Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.minenv.gr/4/41/g41071.html> >.
59. Φορο-Λογιστική Ενημέρωση, 2006. *Νόμος 3487/06*. [διαδίκτυο] Διαθέσιμη ιστοσελίδα: < <http://www.fle.gr/forj/nomoi-pd/131/2248.html> >. [Πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2011].